

DENKWIJZER
DW

**WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE**

Jaargang 10 | Nummer 1 | april 2010

Aftrap DVD-project

Kees Schuyt over civil society

Waarom de buurt?

Grondwet en volkssoevereiniteit

Verkiezingen Tweede Kamer

Dienstbaarheid

VOORwoord

Dienstbaarheid

DOOR GEERT JAN SPIJKER, EINDREDACTEUR

Dit jaar staat voor het WI in het teken van DVD, het waardentrio Dienstbaarheid, Vrijheid, Duurzaamheid. Aan de hand van die waarden willen we ‘het verhaal’ van de ChristenUnie vertellen. In de komende nummers van *Denkwijzer* staat telkens een van deze waarden centraal. Maar daarnaast kunt u ook boeken en bijeenkomsten rondom deze kernbegrippen verwachten.

DIENSTBARE SAMENLEVING

Dienstbaarheid is sinds het ontstaan van de ChristenUnie een centrale waarde voor de partij. Roel Kuiper, destijds directeur van het WI, publiceerde *Dienstbare samenleving* (2001) en *Dienstbare overheid* (2003). Die nadruk op dienstbaarheid willen we vasthouden. Mensen zijn hier op aarde niet louter voor hun eigenbelang, maar ook – of misschien zelfs vooral – voor andermans belang. Naast liefdevol gaat ver, soms zelfs heel ver. Lees de column van Tim Vreugdenhil er maar op na.

Ook Balkenende IV benadrukte het belang van een dienstbare samenleving. De coalitie investeerde stevig in jeugd en gezin, in buurten en wijken, in sociale samenhang. Het kabinet wilde onderlinge betrokkenheid en zorg stimuleren. Burgers hebben de verantwoordelijkheid naar elkaar om te zien, zich in te zetten voor het geheel. Dat is momenteel lastig, het maatschappelijk middenveld heeft aan stevigheid verloren. Socioloog en opiniemaker Kees Schuyt zegt in dit nummer: “We missen momenteel een vorm van onbaatzuchtigheid die kenmerkend was voor de civil society.” En hij ziet het niet rooskleurig in voor de toekomst. Gezin en kerk zijn verzwakte instituties en de dominantie van de commercie maakt het er niet beter op. Kan meer aandacht voor ‘de buurt’ ons dan misschien verder helpen? Marja Jager-Vreugdenhil onderzoekt de mogelijkheden.

DIENSTBARE OVERHEID

Een dienstbare samenleving kan niet zonder een beschermende overheid. De gebrokenheid zit diep, ook in de samenleving. Gelukkig is er een overheid om het kwaad te bestrijden, het recht na te streven en voorwaarden voor vrede te creëren. Centraal is het besef dat de overheid in dienst staat van iemand, van de Schepper. Overheden zijn er niet om particuliere wensen te behartigen, maar hebben te maken met een Opdrachtgever (en een opdracht) die boven deelbelangen uitgaat. Die notie zien we ook terug in het grondige artikel van Gerhard Hoogers. Hij betoogt dat juist de onderworpenheid aan God per definitie grenzen stelt aan de uitoefening van het overheidsgezag.

De discussie over DVD is begonnen op 19 februari, de middag van ons symposium. Tijdens de nacht die daarop volgde viel het kabinet. Er komt een nieuw verkiezingsprogramma, u kunt daar het nodige over lezen in dit nummer. Tegelijk gaat de fundamentele bezinning door, we nodigen u van harte uit daaraan bij te dragen.

INHOUDSOPGAVE

04 - Dienstbaarheid, Vrijheid, Duurzaamheid | GEERT JAN SPIJKER

08 - ‘We missen een vorm van onbaatzuchtigheid’ | INTERVIEW MET KEES SCHUYT

12 - Waarom de buurt? | MARJA JAGER-VREUGDENHIL

18 - DVD-symposium WI | HARMJAN VEDDER

21 - Column: Dienstbaarheid | TIM VREUGDENHIL

22 - De kritische massa van de volkssouvereiniteit | GERHARD HOOGERS

30 - Een tipje van de sluier - De verkiezingsprogrammacommissie

35 - Column: Keihard handhaven! | ED ANKER

36 - De overheid en de kerk | LEEN VERWEIJ

42 - We lopen achter! | INTERVIEW MET WOUTER DE JONG

44 - Wat kan de VNG betekenen voor lokale bestuurders? | CORINE DIJKSTRA

46 - 300 woorden per minuut | RIEKE ELSENBROEK

47 - Column: Besparen op het openbaar bestuur | HERMAN SIETSMA

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie
jaargang 10, nummer 1, april 2010
Opplage: 4700 | ISSN: 1568-5845
DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuurdersvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via www.wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt elk kwartaal.
- Deadline kopij volgende nummer: 20-04-2010
- DenkWijzer verveelkomt bijdragen van lezers. Neem daarvoor svp wel eerst contact op.
- Abonnement per 01-01-2010: € 18,50* per jaar. T/m 26 jaar € 14,00.*
- Donateurschap WI per 01-01-2010: €32,50* per jaar. T/m 26 jaar € 18,50.*
- Donateur WI (kwartaalbetaling) €8,50 alleen mogelijk met aut. incasso.
- * Bij aut. incasso, anders €2,50 toeslag.

Redactie:
Herman Sietsma (hoofdredacteur)
Bort Koelewijn (namens bestuurdersvereniging)
Bernadette van den Berg (namens bestuurdersvereniging)
Carola Schouten (namens Tweede Kamerfractie)
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:
Frivista - (y)our mission

Fotografie:
Folkert Rinkema, ChristenUnie, WI

Druk:
Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:
Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Legaten:
Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tennaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, “Mr. G. Groen van Prinsterer stichting” Amersfoort. KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort
Tel.: 033 - 422 69 60 | Fax: 033 - 422 69 68
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuurders.christenunie.nl

Mocht u de toezending van DenkWijzer op willen zeggen, doe dit dan schriftelijk voor 31 december (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl). Ontvangen wij uw opzegging na deze datum dan dient u de donateursbijdrage of uw abonnement voor het lopende jaar nog te voldoen.

© ChristenUnie 2010
Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

Dienstbaarheid, vrijheid, duurzaamheid

EEN INTRODUCTIE VAN DVD

DOOR GEERT JAN SPIJKER

Waar staat de ChristenUnie voor? Welke uitgangspunten heeft de partij? Dat is nog niet zo makkelijk uit de mouw te schudden. Christelijk-sociaal? Ja, maar wat houdt dat in? Publieke gerechtigheid – een centraal begrippenpaar, maar wat betekent het? Toen ik nog niet zo heel lang bij het WI werkte moest ik een keer aan studenten uitleggen waar de ChristenUnie voor staat. Dat viel me niet licht. Het Wetenschappelijk Instituut wil nu aan de hand van drie begrippen het verhaal van de ChristenUnie toegankelijk maken.

Een eenduidige visie is altijd nodig, maar zeker nu de ChristenUnie groeit en haar achterban diverser wordt. En nu de partij steeds meer bestuursverantwoordelijkheden krijgt op alle niveaus. Een politieke visie kan samenbindend werken bij standpuntbepaling in concrete kwesties. Vanuit de erkenning dat Gods Woord onze politieke overtuiging richting geeft, willen we verder denken over wat dat betekent voor christelijke politiek hier en nu. Hoe ziet die visie er concreet uit? We willen het verhaal overzichtelijk neerzetten door het te

koppelen aan drie begrippen: Dienstbaarheid, Vrijheid en Duurzaamheid. Aan de hand van die waarden willen wij beknopt de politieke identiteit van de ChristenUnie weergeven. Zodanig dat bestuurders er makkelijk mee aan de slag kunnen en het laagdrempelig is voor belangstellenden. In het navolgende loop ik de drie waarden kort bij langs. In het vervolg van dit nummer zal vooral de waarde Dienstbaarheid aandacht krijgen. In twee volgende nummers staan Vrijheid en Duurzaamheid centraal.

DIENTSBAARHEID

‘Dienstbaarheid’ is een centrale term sinds de oprichting van de partij. Toen de ChristenUnie tien jaar geleden ontstond was er behoefte aan een basisvisie: hoe zien we de overheid? Hoe zien we de samenleving? Er werd begonnen met de visie op de samenleving. Dat is ook typerend voor de christelijk-sociale traditie, want daarin staat de samenleving centraal, niet markt of staat. Vanuit een visie op de maatschappij volgt ook de kijk op aard en taak van de overheid. Zo verschenen in de

beginjaren van de ChristenUnie allereerst *Dienstbare samenleving* en vervolgens *Dienstbare overheid*. Beide geschreven door Roel Kuiper, destijds directeur van het WI. Het lag dus voor de hand om het begrip ‘dienstbaarheid’ te gebruiken in ons waarden trio. Het was ingeburgerd en al grondig uitgewerkt. Op die WI-publicaties van het eerste uur hebben we verder doorgedacht.

SAMENLEVING CENTRAAL

Van belang bij ‘dienstbaarheid’ is dat we een samenleving willen waarin mensen niet alleen hun eigenbelang dienen, maar ook – of vooral – het belang van hun medemens, uiteraard in het bijzonder ook de kwetsbaren onder ons. Een dienstbare samenleving bestaat uit mensen die oog hebben voor hun naaste, hun verantwoordelijkheid nemen voor hun medemens. Die niet alleen voor zichzelf leven, maar omzien naar de ander. Een samenleving waarin niemand wordt buitengesloten of verwaarloosd.

Christenen krijgen die boodschap mee in de kerk en vanuit het evangelie. Heb je naasten lief, weet wat opofferingsgezindheid is. We worden opgeroepen bruggen te bouwen, vrede te stichten. Iedere samenleving heeft een basale vorm van verbondenheid nodig, van vertrouwen. Van groot belang in dit verband is het gezin. Dat is een belangrijke plek voor de overdracht van waarden en normen. Interessante vraag is – nu juist instituties als gezin en kerk onder druk staan – hoe we die dienstbaarheid vandaag de dag nog leren in de samenleving. Zijn netwerken en allerlei lossere sociale contexten ook voldoende om enige samenhang te handhaven en de boel bij elkaar te houden? Hoe ziet die samenleving eruit tegenwoordig? Is het louter chaos of is er nog aansluiting te vinden bij normatieve structuren?

BESCHERMENDE OVERHEID

Een dienstbare samenleving kan niet zonder een overheid. God heeft de overheid ingesteld om het kwaad te beteugelen. De overheid is er dus met een reden: ze moet haar macht dienstbaar maken aan gerechtigheid (aldus ook André Rouvoet in zijn Groen van Prinsterer-lezing afgelopen jaar). De bijbel benadrukt dat de overheid er is om recht te doen. Dat betekent allereerst dat de overheid enige orde en vrede moet bewerkstelligen op het open-

‘VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID ZIJN TWEE KANTEN VAN DEZELFDE MEDAILLE. PERSOONLIJKE VRIJHEID CONCRETISEERT ZICH IMMERS IN RELATIES.’

bare domein. Maar ook dat de overheid opkomt voor het kwetsbare. Gerechtigheid betekent dat de overheid op het publieke domein randvoorwaarden schept, zodat de samenleving tot zijn recht kan komen en mensen hun onderscheiden verantwoordelijkheden kunnen waarmaken. De overheid maakt zo een dienstbare samenleving mee mogelijk. Uiteraard zijn er belangrijke grenzen aan het overheidsoptreden, daarop ligt de nadruk in het deel over Vrijheid. Maar een overheid – ook een rechtsstaat - maakt altijd keuzes in beleid, ze is nooit neutraal. ‘Overheidsbudgetten zijn morele documenten’, is wel gezegd. En terecht. Bij de bezinning op die morele documenten wijst de bijbel ons de richting.

VRIJHEID

Vrijheid is een waarde waar iedereen achter staat. Maar wat betekent het? Moeten we het liberaal opvatten als individuele vrijheid (VVD, D66)? Of in de zin van de ‘vrijheidspartij’ van Wilders die een groep wil uitsluiten? De ChristenUnie benadrukt allereerst de geestelijke vrijheid. We komen op voor ieders vrijheid om te geloven. Dat is hard nodig. Momenteel zien we de moeite die veel mensen hebben met bijzonder onderwijs, subsidies voor levensbeschouwelijke instellingen, de SGP, etc. Ge-loof in het publieke domein is omstreden, preciezer: orthodox geloof is omstreden, zelfs verdacht. Naast levensbeschouwelijke vrijheid benoemen we de maatschappelijke vrijheid, die de diversiteit aan verbanden en relaties benadrukt. De overheid heeft – als echte rechtsstaat - zich terughoudend op te stellen en ruimte te laten aan burgers.

GEESTELIJKE VRIJHEID

In de christelijke traditie is vrijheid altijd een centrale waarde geweest. Allereerst denken we dan aan de geestelijke vrijheid. Mensen kunnen niet gedwongen worden tot geloof. De bijbel laat ook zien: Gods koninkrijk komt niet met kracht of geweld. Geloof en dwang sluiten elkaar uit. Dat betekent ook dat de overheid niet een bepaalde levensbeschouwing oplegt aan de samenleving. Dat is een lijn die we zien vanaf Augustinus, via onder meer de Reformatie, tot en met bijvoorbeeld Abraham Kuyper. Tarwe en onkruid groeien gezamenlijk op. God zal op Zsijn tijd oordelen.

De notie van verdraagzaamheid heeft geleidelijk

aan – en met vallen en opstaan – veld gewonnen in westerse samenlevingen. Meerderheden – ook christelijke - zijn niet altijd juist met macht omgegaan. Momenteel zien we dat ook: een seculiere meerderheid probeert het publieke domein te vrijwaren van elke orthodoxie. Zie bijvoorbeeld de Amsterdamse raad die moeilijk doet over subsidiering van levensbeschouwelijke instellingen. Is dat tolerantie? Of denk aan het bijzonder onderwijs dat het ook regelmatig moet ontgelden. Is dat vrijheid? Vrijheid en verdraagzaamheid betekenen dat je hetgeen je afkeurt toelaat. Wij staan volmondig – soms met pijn in het hart - voor deze vrijheid. Mensen moeten de ruimte hebben om vanuit een overtuiging te denken en te handelen. De rechtsstaat beschermt dit. Van iedereen mag loyaliteit aan de rechtsstaat worden gevraagd.

MAATSCHAPPELIJKE VRIJHEID

Vrijheid en verantwoordelijkheid zijn twee kanten van dezelfde medaille. Persoonlijke vrijheid concretiseert zich immers in relaties, in het bijzijn van anderen. Ze krijgt zin in een context van een positieve gerichtheid op de ander. Mensen hebben elkaar nodig bij het realiseren van ‘het goede leven’. De overheid moet dat erkennen en op waarde schatten. De nadruk op maatschappelijke diversiteit en vrijheid zien we al in de vroegchristelijke praktijk, vanaf de kloosterbewegingen. En later was een belangrijk uitgangspunt bij de calvinist Althusius was dat mensen zich vrijelijk aaneen kunnen sluiten, in allerlei soorten verbanden. Deze lijn van christelijk-sociaal denken hebben Nederlandse denkers als Groen van Prinsterer, Kuyper en Dooyeweerd doorgezet – denk bijvoorbeeld aan het concept Soevereiniteit in eigen kring (1880), waarvan de grondtoon nog altijd van belang (zie recent bijvoorbeeld ‘Moreel Kapitaal’ van Roel Kuiper).

De nadruk op onderscheiden verantwoordelijkheden en verschillende sociale verbanden is een nuttig ordeningsprincipe en benadrukt dat de overheid niet alles is. De overheid (overheden) is op allerlei manier verweven met de maatschappij, maar heeft een hele eigensoortige en beperkte functie: publieke gerechtigheid nastreven (denk aan het opkomen voor kwetsbaren). Ze heeft daarbij de eigen dynamiek van andere verbanden te respecteren. Op die manier biedt deze christelijk-sociale benadering een broodnodige waarschuwing tegen

machtsoppeenhoping en te vergaand overheidsoptreden. De overheid moet de vrijheden en verantwoordelijkheden van burgers in de samenleving respecteren. Van belang in dit verband is ook de aanwezigheid van checks and balances, van spreiding van macht. Dit bevordert onderlinge correctie en belemmert corruptie. Volksinvloed is mede daarom een groot goed.

DUURZAAMHEID

Daarmee komen we tot slot op duurzaamheid. Dit is een klassiek thema voor christelijke politiek. We hebben de taak te zorgen voor de schepping en die goed achter te laten. Zeker in deze tijd is de urgentie overduidelijk: de grenzen lijken te worden of te zijn bereikt. De vraag is: hoe houden we het vol? Hoe houden we het leefbaar, ook voor volgende generaties? Welke aanpassingen moet de economie ondergaan? Vaststaat wel dat er een overgang moet plaatsvinden naar een andersoortige economie. Men spreekt wel van een noodzakelijke systeemtransitie. De overheid kan (moet?) hierin het voortouw nemen en burgers en bedrijven meenemen (zie elders in dit nummer ook het interview met Wouter de Jong als illustratie hiervan).

LEVENSMOGELIJKHEDEN ONTWIKKELEN

Van belang is dat ontwikkeling is gericht op het creëren of vergroten van elementaire levensmogelijkheden voor iedereen. Internationale (en nationale) rechtvaardigheid betekent dat iedereen kans op voedsel, onderdak, onderwijs en werk heeft. Ieder mens heeft recht op een volwaardig bestaan. Ieder mens is immers een schepsel van God en heeft dus gelijke waardigheid. We moeten werken aan de kloof tussen arm en rijk, ook al zien we de gebrekigheid van die arbeid (bijvoorbeeld in de discussie over Ontwikkelingssamenwerking).

RENTMEESTERSCHAP

Wij zijn allen rentmeesters. De aarde is niet van onszelf, maar van God, en we hebben die verantwoord te beheren en bewerken. Ontwikkeling dient gericht te zijn op behoud en waar nodig herstel van de levensvoorwaarden voor al het geschapene, zodat natuur en milieu tot hun recht komen, tot eer van hun Schepper. Planten en dieren behoren we te behandelen naar hun eigen aard, met oog voor hun eigenheid. En zelfs de levenloze natuur vraagt om respectvolle bewoning, benutting en bewerking

– als gegeven, geleend kapitaal en erfgoed voor latere generaties. Het kost ons moeite om goed om te gaan met onze ‘biosfeer’. Door de klimaatproblematiek wordt steeds breder duidelijk dat er wat moet gebeuren. Denk aan de energieproblematiek, de bodemvervuiling, etc. Er is werk aan de winkel!

ECONOMIE

Economie gaat om meer dan winst en groei van het BNP. Groei van het BNP zegt niet veel over de kwaliteit van een land. Meer afval betekent bijvoorbeeld meer afvalverwerking en daarmee een hoger BNP. En: meer vandalisme betekent meer reparaties betekent hoger BNP. Enzovoort. Groei van het BNP zegt dus weinig over de groei van geluk, van welzijn, van kwaliteit. Als maatstaf heeft het hooguit een hele beperkte, in het slechtste geval zelfs een misleidende functie. Bredere indicatoren zijn nodig (en overigens ook in ontwikkeling). Criteria voor zinvolle ontwikkeling ontlenen we aan uiteenlopende waarden, ten aanzien van natuur, rust, landschap, etc.

De markt is hierbij belangrijk voor wederzijdse en efficiënte uitwisseling van goederen en diensten. Ze is in beginsel iets heel sociaals. Ze functioneert echter pas goed tegen de achtergrond van een cultureel leven waarin voldoende onderling vertrouwen heerst. Wil een markt tot haar recht komen dan is naast een morele gemeenschap ook een goed functionerende overheid nodig die opkomt voor publieke waarden en belangen. ■

DVD-AGENDA

Een groot deel van de activiteiten van het WI zal komend jaar in het teken staan van DVD. Er verschijnen Denkwijzers over deze waarden, maar ook drie boeken (over elke waarde een):

- September: boek over Dienstbaarheid (Roel Kuiper)
- Oktober: bundel over Vrijheid (inclusief een congres rond dit thema op 9 oktober).
- November: boek over Duurzaamheid.
- December: definitieve versie van DVD (een dun boekje van ca 20 pagina's).

Wilt u het concept van DVD lezen?
Zie www.wi.christenunie.nl/dvd en reageer eventueel via wi@christenunie.nl.

‘We missen een vorm van onbbaatzu chtigheid’

INTERVIEW MET KEES SCHUYT

DOOR GEERT JAN SPIJKER

Het gebouw van de Raad van State ligt tegenover het Binnenhof, aan de Lange Vijverberg. Van de Haagse hectiek rond het dossier ‘Uruzgan’ is weinig te merken. Hier heerst bedachtzaamheid. In ieder geval in de kamer van Kees Schuyt, emeritus hoogleraar sociologie en prominent opiniemaker. Zijn boek ‘Over het recht om wij te zeggen’ is nog een pennenvrucht uit zijn tijd aan de Universiteit. Bij de Raad van State staan dikke juridische dossiers centraal – hij wijst op een stapel op zijn bureau. Schuyt kreeg veel publiciteit rond het debat over waarden en normen. Zijn laatste boek gaat over individualisme en groepsdwang, islam en de weerbaarheid van onze democratische rechtsstaat. “Ik sluit niet uit dat er weer een terugval komt, door die volksmassa’s”.

INDIVIDUALISERING

In uw boek zoekt u een balans tussen groep en individu, met veel sympathie voor het individu. Veel mensen zijn momenteel vooral beducht voor de gevaren van individualisering. U niet?

Individualisering heeft een heel positieve kant: dat iemand een bewuste, persoonlijke keuze kan maken voor een bepaalde groep of er juist uit kan stappen. De vorming van een persoonlijke identiteit vind ik het belangrijkste. Dat kán de keuze voor een groep betekenen. Die mogelijkheid van een persoonlijke keuze vind ik wezenlijk. Tegelijk beschouw ik individualisme als negatief als het betekent dat mensen geen identiteit meer aan zichzelf ontlenden. Dat zien we momenteel veel. Mensen laten zich meeslepen door de moderne samenleving: ze zoeken vooral massavermaak. We zien een vorm van individualisering die zich richt op massaconsumptie en massatoerisme. Daar ligt geen bewuste keuze meer aan ten grondslag. We doen wat anderen doen. Men wil zich losmaken van elke binding en maar doen wat men wil. Er is een massale individualisering, met weinig oog voor persoonlijke identiteit. Ik ben niet tegen wij, maar tegen het onnadenkende wij.

Is die mogelijkheid van persoonlijk en bewust kiezen niet vooral iets voor hogeropgeleiden?

Die spanning tussen individu en groep zit in ieder mens. Er is onderzoek gedaan onder criminele jongeren en daar speelt hetzelfde. De groepsdwang is

daar heel groot. Men handelt onder grote groepsdruk, terwijl men afzonderlijk niet mee wil doen. In kerkdorpen zie je wel dat men naar de kerk gaat omdat men verwacht dat anders de burens er wat van zeggen. De sociale druk is groot. Ik vind het belangrijk dat er voldoende openheid is voor keuzes van het individu, ook binnen groepen. Ik pleit echter niet alleen voor nadruk op het ik. Een grondstelling in mijn boek is juist dat als we het evenwicht in en tussen groepen serieus nemen, dat positief uitwerkt op het evenwicht tussen groepen zelf. De persoonlijke identiteit is belangrijk, maar ieder mens heeft een bedding nodig, zoals een gezin, om een persoon te kunnen worden. Daar zit een spanning, want je moet niet opgeslokt worden.

U geeft ergens aan dat een opvoeding geslaagd is als mensen vanaf hun 18e afstand kunnen nemen van hun opvoeding.

Inderdaad, tussen 18 en 24 jaar moet men zelfstandig keuzes kunnen maken, ook als die tegen de groep, de traditie, ingaan. Dat geldt niet alleen voor hogeropgeleiden die in hun studententijd daar ruimte en gelegenheid voor hebben, maar voor iedereen – bijvoorbeeld een partner kiezen die niet uit je milieu komt. Een opvoeding is geslaagd als een kind op zelfstandige wijze afstand kan nemen van de groep en als vrije mens een eigen leven kunnen kiezen. Mensen worden te vaak gezien als lid van een groep en dat leidt tot stereotyperingen. Je ziet dat in het islamdebat. Ik vond het unfair dat Hirsi Ali destijds vroeg aan een 12-jarige moslima: Kies je voor Allah of de Grondwet? Dat was een onzinnige keuze omdat beide geen tegenstelling zijn; de Grondwet garandeert immers het vrije geloof in Allah. Daarnaast kun je op die leeftijd niet gedwongen worden op deze wijze rationeel te kiezen. Mensen hebben tijd nodig om een persoonlijke identiteit te kiezen, eventueel samen met een groepslidmaatschap.

CIVIL SOCIETY

Individualisering heeft er toe geleid dat mensen vooral met hun eigen zaakjes bezig zijn en minder met het publieke. Moet daar iets aan gebeuren?

Dat is inderdaad een probleem, de civil society is behoorlijk afgebrokkeld. Vroeger waren er allerlei

‘DE VERLICHTINGSIDEEN VAN MENSELIJKE WAARDIGHEID WAREN KENNELIJK TE ZWAK OM DE DESTRUCTIE VAN TWEE WERELDOORLOGEN TEGEN TE HOUDEN.’

vrijwillige organisaties waarin mensen actief waren. Er was een heel middenveld, een vrije ruimte tussen staat en individu in. Die maatschappelijke betrokkenheid kwam ook door het emancipatiestreven van gereformeerden, katholieken en arbeiders. Nu die groepen geëmancipeerd zijn en ze hun plek in de publieke ruimte hebben gekregen, beginnen hun organisaties te lijden aan een gebrek aan enthousiasme. Ze zijn minder aantrekkelijk geworden. Daardoor is ook de aandacht voor het publieke belang verminderd. Al die vrijwillige organisaties zijn qua functie ook enorm veranderd en versplinterd en daardoor heeft het middenveld het heel moeilijk, wat ik erg jammer vind. De burgerinzet voor het maatschappelijk belang is moeilijk weer vitaal te maken. De condities om te revitaliseren zijn niet echt aanwezig. Men zoekt nu naar mogelijkheden in wijken en buurten, maar ik zie geen reden om die te romantiseren.

En het gezin? Hoe waardeert u dat?

Het gezin is erg klein geworden. Het bestaat vaak uit 1 of 2 kinderen. De relaties tussen ouders en kinderen zijn daarvoor veel verticaler geworden. Dat brengt een heel andere gezinscultuur met zich mee dan in het vroegere multifunctionele ‘orgelpijpgezin’. Het gezin kan nu niet meer zonder school of kinderopvang. Vroeger leerde je ‘vanzelf’ van broer of zus je veters te strikken, nu leer je dat op school of de opvang. We zien dat, nu vaak beide ouders werken, kinderen op steeds meer plekken worden opgevoed. De overdracht van waarden en normen vindt niet alleen maar plaats

binnen het gezin. Met deze andere realiteit moet gezinsbeleid rekening houden.

De teloorgang van de civil society is een feit, maar in uw ogen dus ook een probleem. Het wordt immers moeilijker om waarden en normen goed over te dragen, om tot ‘dienstbaarheid’ te komen.

Zeker, de grootste gelijkmaker in deze is natuurlijk toch de commercie. Die dendert overal doorheen. We krijgen zo een consumptieve houding op alle gebieden. Daardoor treedt een versmalling van waarden op tot: levert het winst op? De civil society had een vorm van onbaatzuchtigheid die we nu missen. Het was niet zo smal geëconomiseerd. Deze ontwikkeling maakt het moeilijker voor het middenveld om weer zelfstandig tot bloei te komen.

WEERBARE DEMOCRATIE

Democratie gaat om openheid, maar moet ook weerbaar zijn. Is onze democratie nog wel weerbaar in deze populistische tijden? Of dreigen we af te glijden naar een soort Weimar-republiek?

Ik maak duidelijk een keuze voor de democratische rechtsstaat, ook in multiculturele kwesties. De democratische rechtsstaat geeft de ruimte om heel verschillende ideologieën en godsdiensten te blijven ontwikkelen. Menigeen zou momenteel meer eenheid willen, maar ik vind dat we nationale identiteit niet te veel moeten benadrukken. Een beetje beschaafd nationalisme is voldoende. Om onze situatie met de Weimar-republiek te vergelijken vind ik te ver gaan. Ik zie geen verheerlijking van geweld, links noch rechts. Ook is er geen mentaliteit van antisemitisme of antikapitalisme, zoals destijds. Men moet nu gebruikmaken van een commerciële context, in plaats van ertegenin gaan. Wel is er een volkse beweging die achter één man staat, en in die zin is het leidersbeginsel weer terug in Nederland. En de aard van de retoriek vertoont ook overeenkomsten: Wilders bedient zich van grove generalisaties en onhoudbare, discriminerende stereotyperingen waarmee men afgeeft op andere groepen. Daarom is mijn boektitel ook ‘Het recht om wij te zeggen’. Het populisme zet heel nadrukkelijk onze waarden ten opzichte van de hunne. Dat is niet houdbaar.

Waar komt het huidige populisme vandaan?

Vermoedelijk komt dat toch omdat er iets ontbreekt in de huidige politiek. misschien is het een eenzijdige

recruterende, vooral onder hoogopgeleiden. Of denk aan de complexiteit van de vraagstukken. Wat vermoedelijk ook een rol speelt is dat de politiek teveel meegaat met de moderne entertainmentindustrie. En onder de bevolking is natuurlijk een bepaalde mate aan xenofobie.

In uw boek benadrukt u dat het integratieprobleem vooral een sociaal-economische probleem is.

Speelt cultuur of religie (islam) geen rol?

Integratie vindt vooral plaats via arbeidsparticipatie, leert internationaal onderzoek. Werk is heel belangrijk voor deelname aan de samenleving. Mohammed B had inderdaad een ideologische basis, maar ik beschouw hem toch meer als een uitzondering. En de daders van 9/11 waren ook wel goed geïntegreerd, maar of die nu echt representatief zijn? Ik vermoed van niet. De islam is heel divers en zeker niet per definitie gewelddadig.

U pleit voor een open democratie, maar wilt ook dat mensen terughoudend met hun geloof omgaan in de publieke ruimte. Hoe gaat dat samen?

Mijn grondhouding – als seculier – is dat ik tegen fanatisme ben. Dat geldt zowel gelovigen als rationalisten. Het gaat erom dat we elkaar geen kwaad doen. Gematigdheid en respect vind ik belangrijke waarden. Als we een beetje aardse vrede kunnen bereiken, kunnen samenleven zonder geweld, is dat al heel wat. We moeten niet teveel van elkaar vragen. We moeten zorgen dat we elkaars wereldbeelden kunnen verdragen.

Maar moeten we niet ‘fanatiek’ opkomen voor bepaalde westerse waarden, zoals de waardigheid van ieder mens? Christenen relateren die waardigheid aan het geschapen zijn naar Gods beeld. Hoe ziet u dat?

Kees Schuyt was jarenlang hoogleraar sociologie, onder meer aan de Universiteit van Amsterdam. Ook was hij lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, waar onder zijn voorzitterschap het rapport ‘Waarden, normen en de last van het gedrag’ werd gepubliceerd. Recent publiceerde hij ‘Over het recht om wij te zeggen – groepstegenstellingen en de democratische gemeenschap’ (2009). Hij is momenteel lid van de Raad van State.

Het belang van de menselijke waardigheid is wat mij betreft historisch ‘bewijsbaar’: je krijgt er een betere samenleving van. Immers, een samenleving waarin redelijke waarden worden beoefend levert een open en menswaardige maatschappij op. Meteen moet ik dit wel relativiseren, want we waren flink op weg om een open samenleving te worden toen in de twintigste eeuw tijdens twee wereldoorlogen de gruwelijkste misdaden plaatsvonden. De Verlichtingsideeën van menselijke waardigheid waren kennelijk te zwak om die destructie tegen te houden. Maar ik geloof er wel in en niet in het recht van de sterkste, de weg van geweld.

U heeft het over een ‘betere samenleving’. Wat is een goede samenleving volgens u?

Dat formuleer ik negatief: een samenleving is niet goed als mensen in hun bestaan bedreigd worden, als ze geen ontwikkelingskansen hebben. Ik kan wel formuleren wat een onrechtvaardige samenleving is, minder makkelijk wat een rechtvaardige samenleving is. Maar er is een ondergrens. De menselijke waardigheid moet kunnen opbloeien. Ik heb een basisovertuiging dat democratie een betere samenleving oplevert. Deze overtuiging kan ik uiteindelijk niet wetenschappelijk of rationeel bewijzen, maar ik kan wel wijzen op vooruitgang die deze overtuigingen hebben geleverd. Die twintigste eeuwse terugval blijft echter onverklaarbaar. En ik sluit niet uit dat er weer een terugval komt, door die volksmassa’s. Ik moet voorzichtig zijn. Maar historisch gezien kun je wel lijnen trekken.

Is daarmee de staat dus ook niet neutraal?

De waarden van de Grondwet en de rechtsstaat – zoals vrijheid en gelijkwaardigheid – zijn niet neutraal, maar betekenen hele duidelijke keuzes voor bepaalde waarden. Die bovenpartijdige waarden moet de overheid koesteren en bewaken. Het impliceert een keuze voor een bepaalde inrichting van de maatschappij. Het is een metastandpunt, maar daarmee niet waardenloos. Het laten samengaan van verschillende waardenkeuzes in een houdbaar en aangenaam verband is niet neutraal, maar zelf ook een waardenkeuze! Tegelijkertijd is het wel neutraal ten opzichte van de inhoud van politieke groeperingen en hun maatschappelijke opvattingen. Het is cruciaal dat we dit ‘metaniveau’, dat is opgebouwd in de hele westerse geschiedenis, koesteren en onderhouden. ■

Waarom de buurt?

DOOR MARJA JAGER-VREUGDENHIL

‘De buurt’ is populair als onderwerp van beleid. Voor allerlei beleidsterreinen wordt de buurt of de wijk gekozen als plek waar oplossingen te vinden zijn. Zo wordt aan het grote vraagstuk van de sociale integratie gewerkt vanuit een ministerie van Wonen, wijken en integratie. Veel Nederlandse gemeenten kennen een vorm van wijkgericht werken. En ook in de hervorming van het zorgstelsel is een sleutelrol weggelegd voor de buurt: aan gemeenten wordt gevraagd te werken aan de sociale samenhang in buurten en wijken, met als uiteindelijk doel de zelfredzaamheid van de samenleving te versterken en zo het zorgstelsel te ontlasten. Waar is die verwachting dat ‘de buurt’ zoveel oplossingen biedt op gebaseerd? Waar komt de aandacht voor het lokale vandaan? En is het wel echt iets nieuws?

De aandacht voor het lokale, voor de buurt, is er al veel langer. De geschiedenis van het wijk- en buurtbeleid in Nederland laat drie of vier ‘golven’ zien. Een historische schets in het eerste deel van dit artikel geeft een antwoord op de vraag waar het geloof in de oplossingen uit ‘de buurt’ vandaan komt. In het tweede deel van dit artikel ga ik in op de vraag of ‘de buurt’ daadwerkelijk wel of niet het goede aangrijpingspunt is voor overheidsbeleid.

EERSTE GOLF VAN AANDACHT

De eerste golf ontstond kort na de Tweede Wereldoorlog. De crisisjaren en de oorlog hadden schrijnend duidelijk gemaakt hoe de moderne samenleving kon ontaarden in sociale misstanden. De traditionele democratische instellingen waren niet in staat gebleken om die te voorkomen. Vanuit deze teleurstelling ontstond de eerste golf van de ‘wijkgedachte’. De motieven voor de wijkgedachten zijn kort samengevat in een brochure van de historicus Geyl ‘Wij en de wijkgedachte’².

De schrijver start met een schets van de voortgaande ontwikkeling van de samenleving: van een eenvoudig en overzichtelijk leven naar een ingewikkelde en complexe verstedelijkte en geïndustrialiseerde wereld. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot steeds meer onderlinge afhankelijkheid van mensen, en tot toenemende sociale spanningen. Vervolgens biedt Geyl de oplossing om het “afglijden naar de chaos” tegen te gaan: ‘geledingen’ aanbrengen in de samenleving. “Het zijn vooral de buurt en de wijk, waar wij nu aandacht aan moeten geven, omdat dit eenheden zijn van menselijk formaat, die de enkeling kan overzien en waarin hij als mens een rol kan spelen”. De aandacht voor het lokale moest ruimte bieden aan eigen verantwoordelijkheid van mensen voor hun woonomgeving, voor gemeenschapszin, maar ook voor contact tussen overheid en burgers. Kortom: de buurt zou het nieuwe integratiekader moeten gaan vormen voor mensen.

Die boodschap kon zeker op weerstand rekenen in deze tijd, waarin de belangrijkste integratiekaders in de samenleving gevormd werden door levensbeschouwelijke zuilen. De eerste golf van wijkbeleid was dan ook maar een kort leven beschoren. Met name de socioloog Van Doorn³ verwoordde de

‘ER KUNNEN UITERAARD IN BUURTEN GEMEENSCHAPPEN BESTAAN WAAR MENSEN BIJ ELKAAR GEESTVERWANTSCHAP ONTDEKKEN OF EEN GEZAMENLIJK DOEL NASTREVEN. DIE GEMEENSCHAP VALT ECHTER NIET AUTOMATISCH SAMEN MET DE GEOGRAFISCHE BUURT.’

weerstand tegen de wijkgedachte. Niet alleen vond hij de wijkgedachte ouderwets, te emotioneel en te ideologisch, maar hij bestreed ook dat gemeenschapsvorming aan de lokale context gebonden zou zijn of zou kunnen worden: werkelijke gemeenschap, stelde hij, wordt bepaald door de vrije keuze van geestverwanten.

TWEDE GOLF

De tweede golf van aandacht voor de wijk en de buurt ontstaat in de jaren zeventig, als reactie op de naoorlogse bouw golf. De grootschalige woningbouw voorzag in een grote behoefte aan woonruimte: er werden binnen twintig jaar zo'n twee miljoen nieuwe woningen uit de grond gestampt. Dat betekende echter ook meer verstedelijking en schaalvergroting, en – ook door de technocratische planning van de grootschalige bouw - een grotere afstand tussen burger en overheid. Tijdens de bouw golf was weinig aandacht voor het lokale en voor gemeenschapsvorming in de nieuwe wijken, en de oude wijken werden tijdens de bouw golf verwaarloosd. De tweede golf van wijk- en buurtbeleid was daar een tegenreactie op: na het massale bouwen werd het steeds meer noodzakelijk te investeren in de leefbaarheid van de oude wijken, en in het fysieke maar ook sociale beheer van zowel de oude als nieuwe wijken. Deze 'stadsvernieuwing' werd niet langer alleen 'van bovenaf' vormgegeven, maar in nauwe samenwerking tussen overheid, woningcorporaties, winkeliers en bewoners, in projectgroepen per straat of buurt.

Minstens zo belangrijk voor de tweede opkomst van de aandacht voor de wijk was het afbrokkelen van de levensbeschouwelijke zuilen en tegelijkertijd de opbouw van de verzorgingsstaat. Hierdoor veranderde de organisatie van zorg en welzijn sterk: veel particuliere initiatieven verstatelijkten, vrijwillige inzet maakte plaats voor beroepskrachten, oorspronkelijk levensbeschouwelijke (vaak christelijke) welzijns- en zorgorganisaties gingen over naar overheidsdiensten. Het welzijnsbeleid werd ondergebracht onder verantwoordelijkheid van de lokale overheid, en in grote steden per wijk georganiseerd. Dat wijkwelzijnswerk verzandde echter zodanig in bureaucratie dat het snel werd afgeschaft. Bovendien groeide tijdens de economische recessie van de jaren tachtig de kritiek op de snelle groei van de verzorgingsstaat. Het bleek dat er grenzen waren aan de

mogelijkheden van de overheid om het welzijn van de burger vorm te geven vanuit een van bovenaf opgelegd plan. Er volgden jaren van 'no-nonsense-beleid' met grote bezuinigingen op collectieve voorzieningen, waaronder het wijkwelzijnswerk. Daarmee was ook deze tweede golf van wijkbeleid maar een kort leven beschoren.

DERDE GOLF

In de jaren negentig leefde het wijkgerichte beleid weer op. De aanleiding hiervoor lag vooral in het ontstaan van een opstapeling van problemen in specifieke wijken. Deze werden aangepakt door grote, landelijke, sectoroverschrijdende beleidsimpulsen vanuit de rijksoverheid, onder de namen 'probleemcumulatiegebiedenbeleid', 'stedelijke vernieuwing' en later 'grote stedenbeleid'. Het derde kabinet-Lubbers zette bovendien in op 'sociale vernieuwing': een nieuwe vorm van samenlevingsopbouw, die een tegenwicht moest vormen tegen de technocratie en bureaucratie in het dagelijks beheer in buurten. Kenmerk van de initiatieven die onder dit etiket gestimuleerd werden, waren samenwerking van gemeente en bewoners in de aanpak van de problemen in de straat. Dat kon gaan om het gezamenlijk schoonmaken van een straat, maar ook om het in gesprek gaan van een wethouder met groepen buurtbewoners over de problemen in hun buurt.

VIERDE GOLF

De huidige aandacht kan gezien worden als nieuwe golf. Deze vierde golf is in feite een intensivering van de derde golf; die was namelijk nog niet voorbij, is zelfs nog volop zichtbaar. Ook nu zijn veel buurtinitiatieven gericht op het tegengaan van segregatie, en op de betrokkenheid van bewoners bij het beleid dat de gemeente voor hun buurt maakt. De afgelopen jaren is de aandacht voor wijken en buurten nog veel breder en vanzelfsprekender op de agenda van alle Nederlandse gemeenten gekomen, niet in de laatste plaats omdat ook de rijksoverheid daar sterk op inzette. De belangrijkste voorbeelden daarvan zijn de aanstelling van een minister voor Wonen, Wijken en Integratie en de formulering van het eerste prestatieveld van de Wmo⁴.

DRIJVENDE KRACHT ACHTER DE 'GOLVEN'

De golven van wijkbeleid hebben elk hun eigen nadruk. Ging het in de eerste golf vooral om het her-

vinden van gemeenschapszin en vertrouwen in de structuren van de samenleving; in de tweede golf ging het vooral om het terugvinden van een nieuwe aansluiting van technocratische beleidsmakers bij de belevingswereld van mensen. In de derde en vierde golf gaat het om het tegengaan van segregatie en concentratie van sociale problematiek. Een ander verschil tussen de eerste en de volgende twee golven is, dat in de eerste golf van aandacht voor de buurt het lokale vooral werd gezien als bron van zingeving, terwijl in de tweede en derde golf de nadruk vooral ligt op het nut van de buurt voor beleidsmakers als niveau om met burgers in gesprek te komen over beleid.

In elk van deze golven is echter een constante te zien. De aanleiding voor een nieuwe ervaring van de aandacht voor het lokale is steeds de zoektocht naar nieuwe integratiekaders. In de eerste golf werd dat streven heel expliciet geuit: in de wijkgedachte was het lokale het nieuwe integratiekader dat een basis moest gaan vormen voor vernieuwd vertrouwen in de structuren van de samenleving. Juist op dit idee richtte zich de kritiek op de wijkgedachte: niet de geografische nabijheid, maar geestverwantschap was de basis voor gemeenschapsvorming. Met andere woorden: niet de buurten, maar de zuilen vormden de belangrijkste structuren op basis waarvan sociaal en politiek vertrouwen gebouwd kon worden.

Ook de tweede golf van aandacht is getekend door deze discussie. De zuilen hadden een belangrijke rol in de organisatie van zorg en welzijn. Met het wegvallen van die zuilen ontstond de vraag hoe zorg en welzijn nu georganiseerd konden worden. Er is echter meer aan de hand. De zuilen hadden ook een belangrijke functie voor de vorming van sociaal en politiek vertrouwen. Het politieke vertrouwen betreft de verhouding tussen burgers en overheid. De democratische vertegenwoordiging van

de burgers in de politiek verliep grotendeels via de zuilen. Binnen deze zuilen waren het dagelijks leven van burgers en de politieke opvattingen gebaseerd op een gedeelde en door voormannen bewaakte eenheid. Vertrouwen in – althans de eigen - politici was daarmee veel meer vanzelfsprekend dan in de 21e eeuw. Met het afbrokkelen van de zuilen nemen vragen over het politieke vertrouwen toe. De zuilen hadden tegelijk een belangrijke functie in de vorming van sociaal vertrouwen: binnen de zuilen deelden mensen waarden en normen, een belangrijke basis voor gemeenschapsvorming en onderling vertrouwen. Het is dan ook niet toevallig dat in de tweede en derde golf van wijkbeleid steeds het streven van bestuurders en beleidsmakers centraal staat om nieuwe contacten te leggen tussen burgers onderling, en tussen overheid en burgers. In de vierde golf wordt nog sterker een beroep gedaan op de buurt als nieuw integratiekader. Dat is met name zichtbaar in de formulering van het eerste prestatieveld van de Wmo, waarin wordt verondersteld dat er een direct verband is tussen wijken en sociale samenhang, tussen buurten en onderlinge bereidheid tot zorg.

WAT MOGEN WE VERWACHTEN VAN 'DE BUURT'?

In een inmiddels sterk ontzuilde samenleving dringt de vraag zich op welke kaders nu het aangrijpingspunt kunnen vormen voor sociaal en politiek vertrouwen. Maar de kwestie blijft waarom juist wordt gekozen voor 'de buurt'. Hoe realistisch is de verwachting dat 'de buurt' kan functioneren als integratiekader?

Voor veel terreinen 'doet de buurt ertoe', laat het WRR-rapport *Vertrouwen in de buurt* zien. Er zijn mooie voorbeelden van hoe buurtbewoners werken aan veiligheid en leefbaarheid in hun buurt, soms in samenwerking met gemeente en beroepskrachten. Voor die gemeente en beroepskrachten vormt de buurt een belangrijk aangrijpingspunt voor beleid. Het gaat daarbij echter niet zozeer om het nut van de buurt als gemeenschapszinvormend kader, het zijn veel vaker praktische redenen dat de buurt van belang blijkt te zijn. De buurt is in veel gevallen nuttig als aangrijpingspunt van beleid:

- als niveau waarop problemen zich voordoen en/of waarop oplossingen te vinden zijn
- als directe woonomgeving van mensen
- als niveau waarop integratie van beleidsterreinen gerealiseerd kan worden

SAMENVATTING

- de aandacht voor het lokale is niet nieuw: sinds WOII zijn er al drie eerdere 'golven' van aandacht voor wijk- en buurtbeleid geweest
- wijk- en buurtbeleid kan een goed instrument zijn voor diverse beleidsvragen
- 'het lokale' kan echter niet als nieuw integratiekader dienen bij het wegvallen van de levensbeschouwelijke zuilen

De buurt is een voor de hand liggend niveau om problematiek aan te pakken die zich voordoet in die specifieke buurt. Er zijn mooie voorbeelden dat buurtbewoners bereid en in staat zijn problematiek in hun eigen buurt op te lossen in samenwerking met professionals. Dat gaat bijvoorbeeld om het organiseren van een buurtwacht in een buurt waar veel inbraken plaatsvinden of om het gezamenlijk aanpakken van overlast in een park. De buurt is vervolgens ook belangrijk omdat het de ruimte is dicht om mensen heen. Het belang daarvan is vooral groot voor mensen die beperkt mobiel zijn. Voor ouderen en voor mensen met een lichamelijke beperking zouden minimaal de dagelijks noodzakelijke voorzieningen (zoals de supermarkt, de huisartsenpost en het pinautomaat) in elke buurt aanwezig moeten zijn. Het gaat in deze voorbeelden steeds om ‘de buurt’ en niet om ‘de wijk’. Dat zijn twee verschillende zaken: de buurt is de woonomgeving die een bewoner beleeft als zijn eigen buurt, terwijl de wijk de administratieve eenheid is waarmee gemeenten en organisaties hun werkterrein in behapbare delen hebben ingedeeld. En als zodanig is ‘de wijk’ zeker van belang. Beroepskrachten (gemeentelijke diensten, welzijnswerkers, jongerenwerkers, (wijk)agenten, medewerkers van wooncorporaties) werken vaak samen op wijkniveau. Hierdoor vindt ook vaak in de wijk, in de samenwerking tussen de beroepskrachten, de integratieslag plaats die nodig is om het sectoraal bepaalde beleid ook echt samen te laten werken voor burgers.

VERTROUWEN

Wat moeten we niet verwachten van ‘de buurt’? De buurt biedt vaak een goed aangrijpingspunt voor beleid. Dat betekent echter niet dat de buurt dat is voor alle beleidsterreinen en in alle wijken en buurten. Dat wordt uitvoerig betoogd door diverse ‘buurt- en wijkcritici’. Zij benoemen diverse mythen rond de wijkaanpak die veel gemeenten gebruiken, waaronder de veronderstelling dat wijkbeleid de oplossing is voor alle problemen in een wijk⁵. Ook de

RMO sluit met haar advies *De wijk nemen*⁶ aan bij deze kritiek en waarschuwt dat er zorgvuldiger moet worden omgegaan met ‘de wijkaanpak’. Ook de ideologische verwachtingen van de wijkgedachte zoals verwoord door Geyl zijn niet realistisch. Ook zonder de context van een sterk verzuilde samenleving blijft de kritiek van Van Doorn gelden dat gemeenschapszin ontstaat op basis van geestverwantschap, en niet op basis van geografische nabijheid. Er kunnen uiteraard in buurten gemeenschappen bestaan waar mensen bij elkaar inderdaad geestverwantschap ontdekken of een gezamenlijk doel nastreven. Die gemeenschap valt echter niet automatisch samen met de geografische buurt. Om na te gaan of het voor beleid zinvol is de buurt te gebruiken als aanknopingspunt, is het van belang onderscheid te maken tussen de geografische buurt en de sociale buurt. De geografische buurt betreft de fysieke aspecten van de buurt: de bebouwing en begroeiing, de straten en pleinen, de omvang, de afstanden tussen huizen onderling en tussen huizen en voorzieningen, de aantallen mensen enzovoort. Beleid dat gericht is op die zaken (bijvoorbeeld fysiek beheer, voorzieningenniveau) heeft in de buurt een logisch aangrijpingspunt. Voor sociaal beleid is de buurt niet vanzelfsprekend het juiste niveau: sociale interventies moeten gericht zijn op sociale relaties, en die zijn niet één op één verbonden met de geografische buurt. Er kan wel een sociale buurt bestaan in een geografische buurt, namelijk wanneer mensen in een buurt een sociale relatie met elkaar opbouwen, of als zij iets gezamenlijk organiseren. Maar dat is niet vanzelfsprekend. De buurt is niet de eerste en zeker niet de enige

Marja Jager-Vreugdenhil is onderzoeker aan het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Gereformeerde Hogeschool Zwolle; ze werkte eerder bij de WRR mee aan het onderzoek ‘Vertrouwen in de Buurt’ (2005) en werkt aan een proefschrift over de Wmo.

‘WAT NODIG IS, IS DAT BELEIDSMAKERS EN BESTUURDERS
ALTIJD GERICHT WERKEN AAN PROBLEMATIEK, EN ALLEEN
WAAR DAT EEN MEERWAARDE HEEFT OOK WIJKGERICHT.
DAT GELDT OOK VOOR HET WMO-BELEID.’

plaats waar sociaal en politiek vertrouwen wordt opgebouwd. Sociaal vertrouwen is het vertrouwen en de betrokkenheid tussen mensen onderling; politiek vertrouwen is het vertrouwen in en betrokkenheid bij democratische instituties. Sociaal vertrouwen ontstaat binnen gemeenschappen, en die zijn niet altijd buurtgebonden. Dat geldt al voor traditionele gemeenschappen, zoals families en verenigingen: familieleden wonen steeds vaker ver bij elkaar vandaan, en mensen kunnen lid zijn van regionale of landelijke verenigingen. Dat geldt nog sterker voor nieuwe gemeenschappen, zoals digitale netwerken (Hyves, LinkedIn, Facebook, etc.). Juist deze netwerken hebben geen enkele geografische nabijheid nodig, maar richten zich sterk op het verbinden van ‘geestverwanten’. Sociale gemeenschappen zijn dus niet noodzakelijk buurtgebonden (ook andersom ontstaat niet in alle buurten sociaal vertrouwen). Sociaal vertrouwen leidt bovendien niet automatisch tot politiek vertrouwen. Er zijn buurten waar veel sociaal vertrouwen te vinden is, maar waar het politiek vertrouwen geheel afwezig is. Er zijn ook buurten waar mensen nauwelijks naar elkaar omzien, maar waar het vertrouwen in de formele instituties groot is. Kortom, de buurt is zeker niet automatisch het juiste niveau voor beleidsinterventies.

DE BUURT ALS NIEUW INTEGRATIEKADER?

‘De buurt’ kan er zeker toe doen, maar is niet de oplossing voor elk beleidsprobleem. Buurtgericht beleid hoeft niet uitgesloten te worden, maar is één van de opties in de afweging op welke relaties sociale interventies zich kunnen richten. Wat nodig is, is dat beleidsmakers en bestuurders altijd gericht werken aan problematiek, en alleen waar dat een meerwaarde heeft ook wijkgericht (RMO, 2009). Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het Wmo-beleid: dat zou gericht moeten zijn op de diverse sociale structuren die de potentie hebben zorgvragers te ondersteunen. Dat kunnen zeker sociale structuren zijn in de buurt. Maar er zijn veel andere structuren die evengoed waardevol kunnen zijn voor zorgvragers. Het bevorderen van sociale samenhang, zoals prestatieveld 1 van de Wmo voorschrijft, kan op veel meer manieren vormgegeven worden dan alleen in de geografische buurt. De wettekst en Memorie van toelichting laten mijns inziens zeker ruimte voor de interpretatie van prestatieveld 1 in deze zin. Voor informele maatschappelijke ondersteuning zoals de Wmo bedoelt, is de sociale naaste omgeving van

zorgvragers veel meer van belang dan hun geografische buurt. Voor de formele zorg is de geografische buurt of wijkoverigens juist wel zeer relevant, namelijk als schaal waarop het voorzieningenniveau zo goed mogelijk georganiseerd moet worden, en als niveau waarop samenwerking door professionals vorm kan krijgen, gericht op maatwerk voor zorgvragers.

TOT SLOT

De buurt zou volgens de eerste bedenkers van de wijkgedachte het nieuwe integratiekader zijn voor de naoorlogse samenleving. ‘De buurt’ is echter niet geschikt als integratiekader ter vervanging van de oude zuilenstructuur. Wel kan het vormgeven van beleid op buurt- en wijkniveau voor veel beleidsterreinen pragmatisch gezien een goede keuze zijn. Het biedt een goede tussenweg tussen efficiënte organisatie op gemeentelijk niveau en aandacht voor het persoonlijke niveau van individuele burgers. In deze zin kan het zeker bijdragen aan politiek vertrouwen. Dat betekent niet dat ‘het lokale’ dus zelf het nieuwe integratiekader is voor sociaal en politiek vertrouwen. Het is daarom te hopen dat politici niet kiezen voor het inzetten op wijken en buurten alleen bij gebrek aan een beter integratiekader. ■

EINDNOTEN

- ¹ Zie voor een uitgebreidere beschrijving van de golven van wijk- en buurtbeleid WRR (2005) *Vertrouwen in de buurt*. Rapporten aan de regering nr. 72. Amsterdam: Amsterdam University Press. Een ander overzicht is te vinden in N. de Boer (2001) *‘De opkomst van de wijkaanpak als dominante strategie in het sociale beleid’*. Hoofdstuk 2 in J.W. Duyvendak en L. Veldboer (red.) *Meeting point Nederland. Over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie*. Amsterdam: Boom.
- ² W.F. Geyl (1946) *Wij en de wijkgedachte*. Contactcommissie voor de wijkgedachte, Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedenbouw.
- ³ J.A.A. van Doorn (1955) ‘Wijk en stad; reële integratiekaders?’ in *Prae-adviezen voor het congres over sociale samenhangen in nieuwe stadswijken*, Amsterdam.
- ⁴ Eerste prestatieveld van de Wmo: het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten.
- ⁵ Bijvoorbeeld J.W. Duyvendak en R. Hortulanus (1999) *De gedroomde wijk. Methoden, mythen en misvattingen in de nieuwe wijkaanpak*, Utrecht: Forum.
- ⁶ RMO (2009) *De wijk nemen. Een subtiel samenspel van burgers, maatschappelijke organisaties en overheid*. RMO-advies 45.

DOOR HARMJAN VEDDER

“Een vruchtbare discussie en een prachtige start van ons DVD-jaar”, zo typeerde WI-directeur Gert-Jan Segers het symposium over het nieuwe waardentrio van het WI: Dienstbaarheid, Vrijheid, Duurzaamheid. Tijdens de startmiddag spraken onder meer Kars Veling, Egbert Schuurman en Herman Sietsma lovende woorden over het initiatief om tot een nieuwe compacte samenvatting te komen van ‘het verhaal’ van de ChristenUnie.

scherpt kunnen worden. “In de tekst wordt nu soms de indruk gewekt dat de overheid er slechts is om het kwaad te bestrijden. Maar heeft de overheid niet ook een taak om het goede te bevorderen?” We moeten beseffen dat de overheid overal aanwezig is in onze samenleving. Volgens Sietsma moet de overheid in ieder geval de randvoorwaarden scheppen om het goede mogelijk te maken. Neem bijvoorbeeld het tegengaan van euthanasie. Daarnaast benadrukte hij dat cruciaal is dat de overheid in dienst staat van iemand, de Schepper. Overheden zijn er niet om particuliere belangen te behartigen, maar hebben te maken met een ‘Opdrachtgever’. Ook over de samenleving zelf kan verder worden doorgedacht. In wat voor samenleving bevinden

Inspirerend startsymposium WI

DIENTSBAARHEID VRIJHEID DUURZAAMHEID

DIENTSBAARHEID: OVERHEID EN SAMENLEVING

De middag begon met een stuk cultuurkritiek van senator Egbert Schuurman. Hij constateerde verbrokkeling en richtingloosheid in de samenleving. De samenhang is zoek en het ontbreekt aan onderscheidingsvermogen. Door de dominantie van het materialisme is meer optreden van de overheid soms gewenst. Tegelijk moeten we terughoudendheid in acht nemen: de overheid is immers het spiegelbeeld van de samenleving. De overheid moet de vrijheid waarborgen dat mensen elkaar kunnen dienen in de diverse sociale verbanden. De verhouding tussen overheid en samenleving is complex. Herman Sietsma, hoofdredacteur van *DenkWijzer*, legde daar de vinger bij in zijn reactie. Waar ligt de taak van de overheid en waar die van de burger? De startnotitie zou op dit punt aange-

we ons vandaag de dag eigenlijk? Functioneren de aloude sociale verbanden als gezin en kerk nog wel goed? Welke aandacht moeten we besteden aan bijvoorbeeld sport, media, de internationale context? Een specifieke beschrijving van de samenleving is belangrijk voor een politieke visie. Zorgvuldigheid geldt ook het beschrijven van de overheid, want bestaat ‘de’ overheid eigenlijk wel?

VRIJHEID: RECHTSSTAAT EN DEMOCRATIE

“Het kernbegrip ‘vrijheid’ is misschien wel de meest spannende van de drie”, vindt Gert-Jan Segers. Kars Veling, directeur van het Johan de Witt College in Den Haag, constateert dat vrijheid zoals we dat in het westen kennen onder druk staat. De voormalige ChristenUnie-voorman roept het WI op werk te maken van een nieuwe doordenking van de

democratische rechtsstaat. “We moeten naar een hernieuwd begrip van publiek belang, rule of law, scheiding der machten en democratie toe. En de ChristenUnie moet daarvoor buiten de eigen kaders en traditie durven zoeken naar antwoorden. Cruciaal hierbij is dat democratie en rechtsstaat op elkaar worden betrokken.” Guido Terpstra, raadslid voor de ChristenUnie in Leiden wijst op de rijke christelijke traditie van tolerantie en vrijheid, die volgens de jonge promovendus voldoende handvatten bevat voor een eigen onderbouwing van het vrijheidsbegrip. Het is daarbij nodig om te zoeken naar de intrinsieke waarde van vrijheid en die niet meteen in te kaderen door relaties, normen en ordeningen. We zouden daarbij kunnen starten bij de oneindige vrijheid die God ons heeft gegeven bij de schepping, volgens Terpstra. Veling sluit daarbij aan. “Vrijheid betekent ook dat je dingen toelaat die je niet bevallen. Het is gericht tegen elke vorm van tirannie, ter bescherming van minderheden. Zo houden we de aardse stad levend. Het moet niet gaan om de vraag wie zich aan wie moet aanpassen, maar om de rechtsstaat die als scheidsrechter regelt hoe het spel gespeeld wordt.”

DUURZAAMHEID: MEER RADICALITEIT

Op het vlak van de economie krijgt het WI huiswerk mee van VU-econoom Peter Mulder. Hij vindt de startnotitie ‘sympathiek’, maar mist een economisch perspectief. Centraal moet volgens hem staan de ontwikkeling van levensmogelijkheden voor iedereen, terwijl dat nu verstopt is in een voetnoot. Verder moet er aandacht komen voor de markt, belastingen, levensloop en de internationale context.

WI-medewerker Rob Nijhoff is het met Mulder eens. Ook constateert hij tevreden dat de vragen uit het publiek en de bijdrage van Gedeputeerde Wouter de Jong vooral oproepen tot meer radicaliteit op het gebied van duurzaamheid. “Dat zien we als een stimulans om deze paragraaf nog scherper te maken.” Schuurman had eerder vraagtekens gezet bij het ChristenUnie-alternatief voor People Planet Profit: Rechtvaardigheid, Rentmeesterschap en Relevantie. Inhoudelijk kan de senator zich daar in vinden, maar het moet geen geforceerde zoektocht worden naar 3 x R. Rob Nijhoff, medewerker van het WI, ondervangt die kritiek later op de middag door het nieuwe begrip Relevantie nader uit te werken: “We willen toe naar relevantie voor de economie. We moeten de totale impact van economische bedrijvigheid op de samenleving bekijken en niet alleen het Bruto Nationaal Product.”

OPEN TRAJECT

Na afloop was er naast waardering voor de startnotitie ook lof voor het open karakter van het DVD-traject. Geert Jan Spijker, bedenker van DVD, onderstreept dat: “Deze middag was bedoeld om mensen vanaf de start bij de ontwikkeling van DVD te betrekken. Het past bovendien bij de werkwijze van het WI. We willen een knooppunt zijn van alle expertise die in de partij aanwezig is. Vanmiddag hebben we weer mogen constateren dat die kennis volop aanwezig is. Op deze manier ligt er Deo Volente eind 2010 een sterk en breedgedragen verhaal op tafel.” ■

Wilt u ook bijdragen aan het DVD-traject? Mail uw bijdrage naar wi@christenunie.nl of bezoek een van de DVD-activiteiten dit jaar. U wordt op de hoogte gehouden via onze nieuwsbrief en de website.

VERDUBBELING AANTAL DONATEURS

Het Wetenschappelijk Instituut had tijdens het symposium wat te vieren. Terwijl in Den Haag de crisis alle aandacht vroeg, serveerde het WI van de ChristenUnie taart. Sinds de zomer is het aantal donateurs van het WI namelijk verdubbeld! Met ruim 4200 donateurs is het WI van de ChristenUnie nu verreweg de grootste van alle WI's van politieke partijen. Met die steun kunnen we nog beter ons werk doen: de christelijk-sociale politieke traditie levend, vruchtbaar en actueel houden!

Column Dienstbaarheid

DOOR TIM VREUGDENHIL, THEOLOOG EN PREDIKANT VAN STADSHARTKERK AMSTELVEEN

Dienstbaarheid is een gevaarlijk begrip. Zeker wie aan deze term een christelijke invulling wil geven, iets met ‘in navolging van Jezus’. Hét verhaal van Jezus over dienstbaarheid is de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Jezus vertelt dat verhaal in eerste instantie aan een Israëlitische wetgeleerde. Vandaag de dag zou Jezus ‘politicus’ zeggen, een beroep met dezelfde pretenties en met dezelfde dubbele gevoelens als ‘wetgeleerde’ uit vroeger tijd. Meester, wat moet ik doen om kiezers te winnen?

ANDERE VERPLICHTINGEN

De wetgeleerde hoort zichzelf in het verhaal voorbijkomen in de vorm van zijn collega's: een priester en een Leviet. Mensen zoals hij. Mensen van goede wil. Mensen met gemeenschapszin. Mensen die lid zijn van dienstbare clubs als Amnesty of het Rode Kruis, betrokken bij een kerk, misschien zelfs lid van een christelijke politieke partij. Die mensen willen van nature dienstbaar zijn, jazeker. Ze hebben het allemaal hoog in het vandaal staan. Maar ze vergeten om er hun agenda op aan te passen. Ze hebben een heleboel andere verplichtingen. Ze lopen niet door uit pure hardvochtigheid, maar omdat ze geen tijd te verliezen hebben. En verder zijn ze nogal eens geneigd de omvang van de nood van hun naaste enorm te onderschatten. Een lifter op de weg van Jeruzalem naar Jericho was zeker door hen meegenomen. Maar nu ligt daar een bloedend mens, halfdood. Het is warm. Het is eenzaam en dus gevaarlijk. Je vindt het misschien stom dat die priester doorliep, maar anders dan de Samaritaan had hij geen ezel of ander dier bij zich. Had hij die gewonde man dus op zijn nek moeten nemen en vele uren moeten dragen?

GRENS AAN DIENSTBAARHEID?

De details in het verhaal van Jezus prikkelen tot nadenken: hoe ver reikt mijn dienstbaarheid? Wie is er eigenlijk mijn naaste? En waar zit de grens van wat ik geven kan? Heb ik financiële grenzen, grenzen van tijd en energie, morele grenzen misschien? Jezus bespreekt geen casus. Hij voert een slachtoffer ten tonele die grenzeloos hulpbehoevend is. Je weet niet waar je moet beginnen. Dat is voor ieder mens confronterend. Maar zeker voor hen die graag mogen discussiëren over dienstbaarheid. In Lukas 10,37 geeft Jezus zelf de moraal bij zijn verhaal: ga heen en wees net zo dienstbaar als de Samaritaan met het barmhartige hart. Het kenmerk van volgelingen van Jezus zou hun grenzeloze barmhartigheid moeten zijn – én hun mateloze inzet om slachtoffers te brengen naar een plek waar goede zorg is. Van de kerk hebben mensen vandaag vaak een negatief beeld, meestal helaas op goede gronden. Het Leger des Heils daarentegen kan letterlijk en figuurlijk geen kwaad doen. Of Jezus ook gelijk had.

POLITICI ONDERWEG NAAR JERICO

Christelijke politici die dienstbaar willen zijn hebben kansen. Politici zijn al onderweg van Jeruzalem naar Jericho of welke route dan ook. Zij komen dagelijks slachtoffers tegen op velerlei terrein. Mensen die gevallen zijn en niet op eigen kracht verder kunnen. Je ziet en hoort (veel) meer dan andere mensen. Wat doe je? Haast je je verder, op naar de raadsvergadering, naar parlement of Trêveszaal? Of...laat je je inspireren door de Samaritaan van Jezus, die de boel de boel liet om die ene man te redden? Juist als je in raden of staten vaak over mensen praat, heb je reden om jezelf geregeld af te vragen: wie is eigenlijk mijn naaste? En mompelt dan in jezelf ook een antwoord in de trant van Jezus: *wie is dat eigenlijk niet?*

De kritische massa van de volkssouvereiniteit

DOOR GERHARD HOOGERS

“Alle pregnante begrippen van de moderne staatsleer zijn geseculariseerde theologische begrippen” schreef de bekende (en hoogst omstreden) Duitse staatsdenker en jurist Carl Schmitt eens. Als dit ergens waar is, dan wel in het begrip souvereiniteit, door zijn 16e eeuwse bedenker Jean Bodin aangeduid als de absolute en eeuwige bevoegdheid over een rechtsorde. Hoe moeten we in dit licht de nadruk op volkssouvereiniteit duiden? Er blijkt een spanning te zijn tussen volk en rechtsorde die tot op de dag van vandaag niet is opgelost...

‘DE GRONDWET ERKENT ENERZIJD DAT ALLE OVERHEIDSGEZAG ZIJN OORSPRONG IN HET VOLK VINDT, MAAR STELT VERVOLGENS ONMIDDELIJK BEGRENZINGEN AAN DE WIJZE WAAROP HET VOLK ZIJN SOUVEREINITEIT KAN UITOEFENEN.’

VRIJWILLIGE ZELFBINDING

Souvereiniteit is absoluut: zij kan niet opgedeeld worden en is aldus te begrijpen als een vorm van almacht. En zij is eeuwig: in de tijd niet te begrenzen en onveranderbaar. In dit begrip klinken aldus duidelijke echo's door van het joods-christelijke begrip van Gods almacht, die evenzeer ondeelbaar en niet in de tijd te beperken is.¹ Bodins conceptie van soevereiniteit kenmerkt zich bovendien door de gedachte dat degene die in de wereld met de soevereiniteit bekleed is, gewoonlijk de Vorst, onder normale omstandigheden gebonden is aan algemene en fundamentele rechtsbeginselen, zoals de oude regel Pacta sunt servanda en ook aan de fundamentele normen die in de eigen rechtsoorde besloten liggen, voor het Franse staatsrecht bijvoorbeeld de gebondenheid van de Koning aan de geldende voorschriften met betrekking tot de troonopvolging. De soverein, kortom, is gebonden aan bepaalde natuurrechtelijke beginselen en aan de constitutionele basisregels. Maar, en daarin ligt tot op zekere hoogte de crux van het hele systeem van Bodin, de gebondenheid van de soverein aan dergelijke fundamentele normen geldt niet indien de noodzaak bestaat ervan af te wijken. En degene die beslist over de vraag of en in hoeverre er sprake is van een dergelijke afwijking “si la nécessité est urgente” is de Koning zelf. In laatste instantie blijft de binding van de Vorst aan zelfs de meest fundamentele juridische en ethische normen dus een vorm van (vrijwillige) zelfbinding. En ook daarin openbaart zich uiteraard een parallellie met Gods almacht over Zijn schepping.

Lange tijd was het in de politieke filosofie gebruikelijk dat de zo duidelijk aan Gods almacht ontleende soevereiniteit op aarde uitgeoefend werd door degene die door zijn zalving en kroning binnen het (staats)recht had te gelden als de duidelijke representant van God op Aarde: de Koning.² Onder invloed van het verlichtingsdenken en in juridische zin met name door de Franse Revolutie veranderde dit beeld echter dramatisch.

DE SCHEPPENDE KRACHT VAN HET VOLK

Toen Koning Lodewijk XVI in het najaar van 1788 definitief besloten had over te gaan tot het bijeenroepen van de Staten-Generaal teneinde de

precaire financiële positie van het Franse Koninkrijk door middel van nieuwe belastingen te verhelpen (en voor die nieuwe belastingen gold de regel dat daar toestemming van de Staten-Generaal voor nodig was) had hij ternauwernood kunnen vermoeden welke gang de ontwikkelingen zouden nemen. De in het vroege voorjaar gekozen Staten-Generaal kwamen op last van de Koning op 5 mei 1789 bijeen te Parijs. Over de nieuw in te voeren belastingen werd weinig gesproken: het debat ging veeleer over de vraag op welke wijze gestemd zou moeten worden. Van oudsher was het in de États-Generaux gebruikelijk dat de drie standen (Geestelijkheid, Adel en Burgerij) ieder in hun eigen Kamer vergaderden en beslisten: de uitslag van iedere stemming werd vervolgens par Ordre, dat wil zeggen per stand, vastgesteld. Dit model kwam er derhalve in feite op neer dat Geestelijkheid, Adel en Burgerij ieder een even zware stem hadden. De Adel en een deel der Geestelijkheid hield bij de vergadering van 1789 vast aan dit model: de Burgerij en een deel van de Geestelijkheid vond echter dat er par Tête gestemd zou moeten worden, dat dus iedere afgevaardigde één stem zou hebben en dat de uitslag bepaald zou worden door de meerderheid der stemmen van de drie Standen samen, in plaats van gesplitst per stand.

Dit probleem bleek onoplosbaar en reeds begin juni trokken de afgevaardigden van de derde stand zich terug uit de Staten-Generaal. Zij verzamelden zich op de Kaatsbaan van Parijs, vergezeld door een aantal afgevaardigden van de eerste stand en riepen zich op 17 juni 1789 uit tot Assemblée Nationale, Nationale Vergadering. De afgevaardigden op de Kaatsbaan riepen zich op die manier uit tot de vertegenwoordigers van de gehele Franse natie, in wier naam zij zich aan de arbeid zetten om Frankrijk een geschreven constitutie te schenken. De Nationale Vergadering bracht in augustus 1789 vervolgens de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger voort en in september 1791 een Grondwet voor het Koninkrijk Frankrijk, die ook door Lodewijk XVI is bekrachtigd en vervolgens in werking is getreden.³

Belangrijkste aanstichter van de beweging die tot de Kaatsbaan⁴ leidde was de Zuidfranse priester Joseph Emmanuel Sieyès (1748-1836), die zowel de motie van 10 juni 1789 had opgesteld

(waarin de afgevaardigden van de derde stand zich afscheidten van de Staten-Generaal en de afgevaardigden van de beide andere standen uitnodigden hun voorbeeld te volgen) als de motie van 17 juni 1789 (waarin de afgevaardigden van de derde stand en de vertegenwoordigers van de eerste stand die zich bij hen hadden aangesloten zich uitriepen tot de vertegenwoordigers van de Franse natie en zichzelf voortaan Nationale Vergadering besloten te noemen) en werd enkele dagen na de 17e juni tot voorzitter van de Nationale Vergadering gekozen. Deze Sieyès was (hoewel priester) afgevaardigde van de derde stand, maar vooral de auteur van het in januari 1789 verschenen pamflet *Wat is de Derde Stand?* Dit werkje maakte hem op slag beroemd en bereikte een voor die tijd onwaarschijnlijke oplage. In dit geschrift had Sieyès, ten dele voortbouwend op de geschriften van Rousseau, verklaard dat niet de Koning, maar het volk, de gehele Franse Natie, soverein was. De Natie is de enige legitieme grondslag voor de rechtsorde, waaraan zij per definitie voorafgaat en waaraan zij ook altijd transcendent blijft. Iedere wet vindt zijn grondslag in de Grondwet; de Grondwet vindt zijn grondslag in de wil van de Natie, die haar voortbrengt. Die natie is tegelijkertijd soverein en abstract: haar wil kan dan ook, aldus Sieyès, alleen kenbaar gemaakt worden door middel van een volksvertegenwoordiging, waarin door de Natie aangewezen representanten in volle vrijheid en zonder last van hun kiezers stemmen en beslissen, eerst (als grondwetgevende vergadering) over een Grondwet en vervolgens als parlement over de wetten.⁵ De Grondwet die in september 1791 door de Nationale Vergadering werd uitgevaardigd en door Lodewijk XVI werd bekrachtigd verklaarde

SAMENVATTING

- Ons soevereiniteitsbegrip heeft joods-christelijke wortels
- De Verlichting benoemde de natie als soverein
- Dit is doorgevoerd in veel Europese grondwetten
- Vaak is daarin een spanning te zien tussen volks-sovereiniteit en de begrenzing van de uitoefening ervan.
- De Nederlandse Grondwet doet geen uitspraak over de bron van het overheidsgezag...
- ... en laat daarmee ruimte voor de traditie waarin God die bron is.

inderdaad dat de soevereiniteit in Frankrijk bij de Natie berustte⁶ en dat haar vertegenwoordigers bij hun beslissingen niet aan aanwijzingen van hun kiezers gebonden waren.⁷ Met de revolutionaire legers heeft de leer-Sieyès, waarin de Natie als soverein oorsprong en grondslag voor de Grondwet en daarmee voor alle overheidsoptreden vormde, zich over Europa kunnen verspreiden en is zij uit het politieke discours ook niet meer verdwenen.

HET VOLK ALS SCHEPPER EN BEDREIGER

Aan Jean-Jacques Rousseau, de grote voorvechter van de volkssovereiniteit en de directe volksinvloed, komt de eer toe ook als eerste indringend gereflecteerd te hebben op het probleem op welke wijze het volk zijn soevereiniteit zo uit kan oefenen dat het geen bedreiging voor de vrijheid en de bestuurlijke orde van de staat kan worden. In zijn *Du Contrat Social* hamert hij er al op dat goede wetten een goed volk vooronderstellen, maar dat er goede wetten nodig zijn om een ongeordende massa tot een goed volk om te smeden. Hoe kunnen wij de volonté générale onderscheiden van de volonté de tous?⁸ Ook Sieyès heeft zich indringend met deze vraag bezig gehouden. De soevereiniteit van de natie brengt volgens hem met zich dat de natie per definitie het goede wil, omdat er buiten de wil van de natie om geen maatstaf te vinden is op grond waarvan vastgesteld zou kunnen worden dat hetgeen de natie wil niet goed of wenselijk zou zijn: “de natie wil, en enkel omdat zij wil, wil zij het goede”, zoals de revolutionaire priester het kernachtig uitdrukt. Ook Sieyès realiseert zich echter wel degelijk dat er een potentieel probleem bestaat tussen de volonté commune, de op het heil van de gemeenschap gerichte wil van de soevereine natie en de volonté de tous, de optelsom van individuele wensen dat slechts de uiting is van een richtingloos egoïsme. Daar komt iets bij. Juist omdat de natie soverein is, valt zij niet met de rechtsorde samen waarvan zij de bron is, maar blijft zij daar transcendent aan.⁹ De transcendente natie zal derhalve op enigerlei wijze in de immanentie van de rechtsorde tot aanwezigheid gebracht moeten worden; zij zal op enigerlei wijze gerepresenteerd moeten worden. Het zijn de representanten die de abstracte, aan de staat voorafgaande wil van de natie in de staat en in de rechtsorde tot concretisering moeten

‘ER BESTAAT EEN GRONDWETTelijke HUIVER OM TEN VOLLE TE ERKENNEN WAT DE CONSEQUENTIES ZIJN VAN VOLKSSOUVEREINITEIT: DAT HET VOLK, DAT IN JURIDISCHE ZIN ALMACHTIG IS, BIJ MACHT EËN BEVOEGD IS OM ALLE BESTAANDE NORMEN, TERZIJDE TE SCHUIVEN.’

brengen. En omdat de natie almachtig is, zijn haar representanten dat in zekere zin ook: zij handelen in naam van, maar feitelijk volkomen onafhankelijk. Het is dus van groot belang dat de wil van de natie op de juiste wijze geconcretiseerd wordt, zodat zij geen bedreiging gaat vormen voor de vrijheden en rechten van de concrete burgers, vooral als die om wat voor reden dan ook een minderheid vormen. In een parlement waarin de besten uit de natie zijn samengebracht, die in volledige onafhankelijkheid van hun kiezers de wil van de natie blootleggen en concretiseren, verwacht Sieyès de garantie te vinden om dit probleem te kunnen ondervangen.¹⁰

Het verdere verloop van de Franse Revolutie heeft aangetoond dat de hoop die Sieyès gevestigd had op een collectieve volksvertegenwoordiging van onafhankelijke leden ter voorkoming van aantastingen van burgerlijke vrijheden in sommige opzichten ijdel bleek: de constituante van 1793 bestond uit onafhankelijke door het volk gekozen vertegenwoordigers en voerde zelfs een embryonale variant van een parlementair stelsel in, maar schraagde wel gedurende geruime tijd de dictatuur van Robespierre en was de voornaamste aanjager van de Terreur: de (overigens grotendeels door Sieyès zelf geschreven) Grondwet van 1799 kende eveneens een goed bewerktuigd parlement dat door middel van algemeen kiesrecht werd gekozen en waarvan de leden onafhankelijk van hun kiezers waren, maar was niet bij machte om te verhinderen dat Napoleon een steeds eenhoofdiger autocratisch bewind voerde – en was zelfs in belangrijke mate bedoeld als de facilitator van dat bewind. Het is dan ook geen wonder dat de theoretici van de Restauratie, die vanaf 1815 terug konden zien op de gebeurtenissen sinds 1789, hun reserves hadden bij een op de volkssouvereiniteit gebaseerd parlement als garant tegen machtsmisbruik. Sommigen, zoals Benjamin Constant, wensten de soevereiniteit van het volk te onderwerpen aan de rede; anderen, zoals François Guizot, verwierpen de volkssouvereiniteit volledig en verklaarden de rede zelf (“La Raison”) tot soverain. Alleen een parlement dat de representant van redelijke belangen was kon als garant tegen machtsmisbruik en dictatuur worden gezien.

VOLKSSOUVEREINITEIT IN EUROPA

De pogingen van de denkers en bestuurders van

de Restauratie om de geest die door de Franse Revolutie uit de fles gelaten was daar weer in terug te stoppen, heeft uiteindelijk gefaald. De juli-revolte van 1830, waarbij de laatste Bourbon-Koning Karel X van de troon gestoten werd, handhaafde de monarchie, maar ontnam de Koning de soevereiniteit: de Revolutie van 1848 verjoeg Koning Lodewijk Philips van Orléans van de troon en maakte een einde aan het Koningschap in Frankrijk. Na het intermezzo van Napoleon III's tweede Keizerrijk koos Frankrijk vanaf 1871 definitief voor de republiek – op de grondslag van de soevereine natie. België had na zijn afscheiding van Nederland in 1830/31 dezelfde stap al gezet, Duitsland volgde na de Eerste Wereldoorlog en in zijn kielzog een heel scala van nieuwe of herstichte staten. De soevereiniteit van het volk is kortom uiteindelijk misschien wel het meest succesvolle exportproduct van de Franse Revolutie van 1789 geweest. Thans is de volkssouvereiniteit in 24 van de 27 lidstaten die de Europese Unie telt de grondslag voor de uitoefening van het overheidsgezag.

En toch betekent dat niet dat de oude spoken geheel verdreven zijn. Dat blijkt al als een blik geworpen wordt op het type grondwettelijke bepalingen dat de volkssouvereiniteit als grondslag voor overheidsgezag en rechtsorde vermeldt en erkent. Symptomatisch is in dit verband art. 20 lid 2 van het Duitse Grundgesetz, dat luidt: “Alle staatsgezag gaat uit van het volk. Dit gezag wordt door het volk uitgeoefend door middel van verkiezingen en stemmingen en door specifieke organen op het gebied van de wetgeving, bestuur en rechtspraak.”¹¹ De Grondwet erkent met andere woorden enerzijds dat alle overheidsgezag (dus ook de bindende werking van de Grondwet zelf) zijn oorsprong in het volk vindt (dat dus zelf aan de Grondwet niet is onderworpen), maar stelt vervolgens onmiddellijk begrenzingen aan de wijze waarop het volk zijn soevereiniteit kan uitoefenen: door middel van verkiezingen en door middel van door de Grondwet in het leven geroepen organen, die uiteraard allemaal wel aan de Grondwet onderworpen zijn. Hetzelfde fenomeen is ook te zien bij de grondwetsherzieningsprocedure. Art. 79 lid 3 van de Duitse Grondwet stelt vast dat de tot herziening van de Grondwet bevoegde organen bepaalde delen ervan niet mogen wijzigen – maar

art. 146, het laatste artikel van de Grondwet, erkent dat het Duitse volk in alle vrijheid wel een geheel nieuwe Grondwet zou mogen uitvaardigen en gaat ervan uit dat het volk daarbij niet gebonden is aan de beperkingen van art. 79 lid 3. Dit Duitse voorbeeld kan moeiteloos worden aangevuld met voorbeelden uit andere lidstaten van de EU die de volkssouvereiniteit erkennen.¹² Telkens valt waar te nemen dat er een zekere grondwettelijke huiver bestaat om ten volle te erkennen wat de consequenties zijn van de volkssouvereiniteit: dat het volk, dat in juridische zin almachtig en zich ten opzichte van de rechtsorde in de positie van een

Dr. Gerhard Hoogers is universitair hoofddocent Staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

transcendente schepper bevindt, bij machte én bevoegd is om alle bestaande normen, de meest fundamentele daaronder begrepen, terzijde te schuiven. En met name liberalen, met hun van oudsher bestaande voorkeur voor bescherming van klassieke grondrechten en hun hang naar institutionele garanties, vrezen van oudsher deze almacht van het volk.

VERLEGENHEID OF UITKOMST?

In Nederland hebben wij deze conceptuele en juridische moeilijkheden altijd weten te vermijden omdat wij – na de Bataafs/Franse tijd – in onze Grondwet altijd gezweegen hebben over de uiteindelijke grondslag van het overheidsgezag. Dat had aanvankelijk te maken met het feit dat de volkssouvereiniteit als een gezochte en ook vooral

Franse uitvinding sterk aan aantrekkingskracht had ingeboet, terwijl aan de andere kant de vorstensouvereiniteit van den beginne af door Willem I eveneens werd afgewezen: hij wenste zijn Koningsschap aan een Grondwet te onderwerpen. Ook later zijn er nimmer meer serieuze pogingen ondernomen om een duidelijke soevereiniteitsgrondslag aan onze Grondwet te verbinden. Zeker vanaf het einde van de 19e eeuw leefde bij liberalen en sociaal-democraten wel de overtuiging dat de grondslag voor het overheidsgezag in het volk gezocht moet worden, maar dit vertaalde zich toch eerder in pleidooien voor uitbreiding van het kiesrecht en versterking van de rol van de Staten-Generaal dan in een streven om de volkssouvereiniteit ook daadwerkelijk in de Grondwet op te nemen. Een dergelijk streven zou ook vrijwel kansloos geweest zijn: de confessionele partijen (met name de protestante) verwierpen haar en zochten vanuit een antirevolutionaire overtuiging de grondslag voor het overheidsgezag in God. Nog altijd hebben CDA, ChristenUnie en SGP de Godsouvereiniteit in hun beginselprogramma's staan.

RECENTE ONTWIKKELINGEN

De Nederlandse Grondwet is daarmee één van de zeer weinige grondwetten in de wereld die geen uitspraak doet over de uiteindelijke bron van

overheidsgezag en maakt het derhalve mogelijk om daarover juridisch van mening te verschillen. Met name sinds de Tweede Wereldoorlog is het thema in Nederland ook min of meer stilzwijgend op de staatsrechtelijke rommelzolder geplaatst. Pas de laatste jaren komt daar weer verandering in. De roep om staatsrechtelijke vernieuwingen, zoals de gekozen minister-president, de gekozen burgemeester, het correctief wetgevingsreferendum en een gewijzigd kiesstelsel vinden eigenlijk alle hun grondslag in de overtuiging dat ‘het volk’ of ‘de burger’ de eigenlijke drager van de soevereiniteit is en in de huidige constitutionele verhoudingen onvoldoende ‘aan zijn trekken’ komt. De werkgroep Grondwet van de Nationale Conventie, die enkele jaren geleden voorstellen deed voor constitutionele vernieuwingen, pleitte in haar voorbereidend rapport voor een nieuw hoofdstuk algemene bepalingen in de Grondwet waarin onder meer een bepaling opgenomen zou moeten worden die de volkssouvereiniteit zou erkennen.¹³ Ook de Staatscommissie-Thomassen, die voorstellen voor grondwetsaanpassingen moet doen, heeft tot taak na te denken over een nieuw hoofdstuk algemene bepalingen, waarin (wellicht) een dergelijke norm opgenomen zou (dienen te) worden. Het is op zijn minst opmerkenswert dat de politieke vernieuwers die de macht ‘aan het volk terug willen geven’ tegelijkertijd

‘DE ERKENNING VAN DE GODSSOUVEREINITEIT IS CONCEPTUEEL GEZIEN EEN VEEL BETERE GARANTIE VOOR HET BEHOUD VAN KLASSIEKE VRIJHEIDSRECHTEN DAN DE VOLKSSOUVEREINITEIT. KORTOM: WIE DE VRIJHEID LIEFHEEFT, VERTROUWE OP GOD!’

vaak blijk geven van dezelfde aarzelingen omtrent de wijsheid van datzelfde volk die ook reeds in de 18e eeuw aan te treffen waren: zo is nog nimmer voorgesteld om ook belasting- en begrotingswetten of regelgeving met betrekking tot de monarchie aan referenda te onderwerpen. Ook bij moderne liberalen en politieke vernieuwers is het spook van het onberekenbare, maar juridisch almachtige volk kennelijk niet voorgoed te ruste gelegd.

GODSSOUVEREINITEIT EN DE GRONDWET

Ons grondwettelijk bestel, dat zwijgt over de vindplaats van de soevereiniteit, maakt het mogelijk om ook die andere traditie, waarin God de bron van alle overheidsgezag is, te blijven verdedigen naar positief recht. En de erkenning van God als bron van overheidsgezag maakt het mogelijk om de uitoefening van dat overheidsgezag te koppelen aan een juridisch veel betrouwbaarder bron dan volk of natie. Daarvan weten we, zo toont ons de geschiedenis sinds 1789, immers nooit geheel zeker of het een goede Schepper van de rechtsorde of een kwaadwillende Demiurg is. En juist omdat de onderworpenheid aan God per definitie grenzen stelt aan de uitoefening van het overheidsgezag (terwijl de uitoefening van het gezag uit naam van de soevereine natie dat in het geheel niet hoeft te betekenen, zoals Napoleons régime al bewees) is, paradoxaal genoeg, de erkenning van de Godssouvereiniteit conceptueel gezien een veel betere garantie voor het behoud van klassieke vrijheidsrechten en procedurele waarborgen waaraan liberalen zo hechten dan de volkssouvereiniteit. Kortom: wie de vrijheid liefheeft, vertrouw op God! ■

EINDNOTEN

¹ Over de samenhang tussen theologie en (staats)recht reeds Leibniz' *Nova Methodus*; over de specifieke theologische wortels van het soevereiniteitsbegrip Carl Schmitt, *Politische Theologie*, in: *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, 6e druk, Berlin, 1993, pag. 41-55; H. Kelsen, *Allgemeine Staatslehre*, 2e druk, Wenen, 1993, m.n. §16, 20 en 21.

² Over de relatie tussen God en de Vorst zeer uitgebreid E. Kantorowitz, *The King's two Bodies. A Study in Medieval Political Theology*, Princeton, 1957. De Vorst werd, zo toont Kantorowitz aan, door zijn kroning in zekere zin een Christomimètès, een plaatsbekleder van Christus op aarde. Hij ontleende hieraan niet slechts de bevoegd-

heid om de soevereiniteit uit te oefenen, maar ook het vermogen om, gelijk Christus, genezingen te kunnen verrichten door het opleggen van de handen. Specifiek over deze kwestie ook: M. Bloch, *Les rois thaumaturges: étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale particulièrement en France et en Angleterre*, Straatsburg, 1924. Het feit dat in het middeleeuwse staatsdenken de plaats van Christus op Aarde ten dele (voor zover het de geestelijke zaken betrof) door de Paus werd bekleed en ten dele (voor zover het de wereldlijke zaken betrof) door de Keizer van het Heilige Roomse Rijk en aan hem ondergeschikt (althans in juridische zin: feitelijk was dit geenszins het geval) door de koningen van de andere Europese staten was één der belangrijkste redenen voor het feit dat in de periode vóór de Reformatie in de tegenwoordige zin van het woord niet van soevereiniteit gesproken kan worden. Onder invloed van het denken van Bodin en de scheuring in de Christenheid als gevolg van de Reformatie veranderde dit echter vanaf de 16e eeuw fundamenteel.

³ Zie hierover nader H.G. Hoogers, De moderne parlementaire vertegenwoordiging. De soevereiniteit opnieuw verbeeld, in: Henk de Smaele/Jo Tollebeek (red.) *Politieke representatie*, Leuven, 2002, pag. 64-75.

⁴ De op de Kaatsbaan verzamelde afgevaardigden legden een plechtige gelofte af, die als de Eed op de Katsbaan de geschiedenis is ingegaan, dat ze niet uiteen zouden gaan vooraleer ze Frankrijk een deugdelijke constitutie gegeven hadden.

⁵ Uitgebreid over deze kwestie H.G. Hoogers, *De verbeelding van het Souvereine. Een onderzoek naar de theoretische grondslagen van politieke representatie*, diss. RU Groningen, 1999, m.n. pag. 105-125.

⁶ In het eerste artikel van Titel III van het inleidende hoofdstuk.

⁷ In artikel 7 van de derde sectie van hoofdstuk I.

⁸ Zie over deze kwestie nader B. Honig, Between Decision and Deliberation; Political Paradox in democratic Theory, in: *American Political Science Review*, vol. 101 2007, nr. 1, p. 1-17 en H.G. Hoogers, The Paradox of Politics from a Constitutional Perspective: the Constituent Power of the People and the Representation of the General Will, in: *Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie* 2008 nr. 2, pag. 163-175.

⁹ Ook hier kan de vergelijking getrokken worden met de soevereiniteit van God: God is, als Schepper, de bron van de werkelijkheid, maar valt met die werkelijkheid nadrukkelijk niet samen, tenzij van een deïstische theologie wordt uitgegaan.

¹⁰ H.G. Hoogers, The Paradox of Politics from a Constitutional Perspective: the Constituent Power of the People and the Representation of the General Will, m.n. par. 4.

¹¹ Vertaling van mij – HGH.

¹² Eén voorbeeld uit velen: art. 3 lid 1 van de Franse Grondwet.

¹³ Werkgroep Grondwet van de Nationale Conventie, *Een Grondwet voor de 21e eeuw*, z.p., 2006, pag. 20-21.

De ChristenUnie heeft met haar christelijk-sociale politiek in deze kabinetsperiode op een aantal belangrijke terreinen een trendbreuk in gang gezet: meer aandacht voor jeugd en gezin, armoedebestrijding en schuldhulpverlening, verwezelijking van een pardonregeling, vergroening van de economische groei, hulp voor slachtoffers van mensenhandel, meer zorgvuldigheid rond de uitvoeringspraktijk van de abortus- en euthanasiewet, en een nieuwe Deltawet om ook in de toekomst de veiligheid tegen het water te waarborgen. De resultaten van drie jaar zijn reden tot trots, maar niet voor zelfgenoegzaamheid. Het is een basis om op voort te bouwen.

BLOEIENDE SAMENLEVING

Nederland anno 2010 is een land onder spanning. Er zijn gelukkig heel veel mensen die het land willen opbouwen. Talloze betrokken burgers die de handen uit de mouwen steken en actief zijn in hun buurt, vrijwilligersorganisaties, sportverenigingen of kerken. Tegelijk maken veel burgers zich zorgen of zijn zelfs boos. Zij ergeren zich aan verloedering, overlast, onveiligheid en bestuurders die vooral voor zichzelf zorgen. Ze voelen zich in hun zorgen vaak in de steek gelaten door een weinig daadkrachtige overheid. In deze tijd waarin er groeiende behoefte is aan hernieuwde morele oriëntatie heeft de ChristenUnie – als voluit christelijke partij in een pluriforme samenleving – een verhaal waar ons land mee gediend is.

OMGAAN MET VERSCHIL

De integratie van nieuwkomers is een van de grote sociale kwesties van onze tijd. We zullen helder moeten maken welke waarden ons binden en hoe we met elkaar omgaan. Wat mag een land vragen van zijn burgers (of ze in Nederland zijn geboren of niet), en wat mogen burgers van elkaar verwachten? Wat ons betreft, moet integratie gaan over burgerschapsvorming. Dat het leren van de Nederlandse taal en het kwalificeren voor de arbeidsmarkt daarvan deel uitmaakt is evident. Maar als we respectvol met elkaar omgaan, is er ook ruimte voor culturele verschillen. Hiermee is het leven met religieuze verschillen nog niet makkelijk. Er is een paars (libertair) sentiment dat steeds minder ruimte laat voor bijzonder onderwijs, christelijke zorginstellingen, levensbeschouwelijk jeugdwerk en een pluriform

omroepbestel. De ChristenUnie staat pal voor de vrijheid om je hart te laten spreken – ook in het publieke domein – en de vrijheid om je eigen personeelsbeleid te voeren. Bij goede spelregels over gebruik van overheidsgeld kan hier ook ruimte voor verschil zijn.

OPKOMEN VOOR KWETSBAREN

Kwetsbaar leven – ongeboren baby's, ouderen, gehandicapten, verslaafden – verdient onze volle bescherming en zorg. We willen geen schaduwrand in onze samenleving waarin mensen aan hun lot worden overgelaten. Het ministerie voor Jeugd en Gezin heeft zijn bestaansrecht bewezen. De nadruk op preventie en de versterking van de eigen kracht van jeugd, hun ouders en opvoeders is in gang gezet. Het belang van het gezin is nu breed erkend en de jeugdwerkloosheid wordt bestreden. Daarnaast is een kentering ingezet in het alcohol- en drugs-

EEN TIPJE VAN DE SLUIER

Het nieuwe verkiezingsprogramma

DOOR DE VERKIEZINGSPROGRAMMACOMMISSIE

Na de val van het kabinet is het schrijven van het verkiezingsprogramma in hogere versnelling gezet. In dit artikel wil de verkiezingsprogrammacommissie alvast een tipje van de sluier oplichten.

beleid, onder meer door de toegankelijkheid van coffeeshops te beperken. We willen graag doorgaan op de ingeslagen weg.

VEILIGHEID

Willen we mensen opnieuw verantwoordelijkheid kunnen geven, dan zijn veiligheid en leefbaarheid van de wijken een topprioriteit. Veiligheid heeft niet alleen te maken met handhaving en lik-op-stuk-beleid, maar ook met de fysieke leefomgeving, de sociale samenhang, de interactie tussen politie en burgers, de interventies bij probleemgezinnen en integratie. In overleg met burgers, politie, middenstand, scholen en lokale overheid wordt straat voor straat en wijk voor wijk criminaliteit en verloedering tegengegaan.

ONDERWIJS

Evaluaties tijdens de afgelopen regeringsperiode hebben laten zien dat het onderwijs zich

onvoldoende met kennisopbouw en kennis-overdracht bezig heeft gehouden. Ook is het aantal opleidingen enorm gegroeid (vooral op MBO-niveau). Wij willen meer focus op resultaten en kwaliteit. Daarnaast wensen we meer aandacht voor zorgleerlingen, hoogbegaafdheid en het tegengaan van schooluitval.

CHRISTELIJK-SOCIAAL

In een christelijk-sociale samenlevingsvisie leven mensen niet voor zichzelf, maar dragen ze verantwoordelijkheid voor de samenlevingsverbanden waarin ze zijn geplaatst. De overheidstaak is principieel begrensd. Tegelijk benadrukt de ChristenUnie de unieke taak van de overheid om de publieke gerechtigheid te bevorderen en schild voor de zwakken te zijn. Daarom heeft de ChristenUnie bijzondere aandacht voor de ingrijpende gevolgen van hervormingen voor kwetsbare groepen. Dat is niet hetzelfde

‘DOOR DE KOSTEN VAN TRANSPORT, UITPUTTING VAN GRONDSTOFFEN EN MILIEUSCHADE IN DE HELE LEVENSCYCLUS VAN HET PRODUCT DOOR TE BEREKENEN IN DE KOSTPRIJS, ZAL DE CONSUMENT OOK GESTIMULEERD WORDEN OM TE KIEZEN VOOR DUURZAME PRODUCTEN.’

als op de bres staan voor het behoud van de verzorgingsstaat: de ChristenUnie valt te typeren als beschermer van de zwakken, niet als beschermer van de verzorgingsstaat.

De ChristenUnie kiest voor het versterken van lokale gemeenschappen, zodat mensen zich minder afhankelijk voelen van de overheid en onpersoonlijke systemen en meer ruimte krijgen voor hun rol in de lokale ‘civil society’.

DUURZAAMHEID

De wereldbevolking consumeert meer dan de aarde duurzaam kan opbrengen. Het economische systeem stimuleert ontbossing, overbevissing en ernstige vervuiling van ons natuurlijk leefklimaat. Wij zijn als mensen geschapen naar het beeld van God, geroepen tot zorg voor de medemens en de schepping. Het onwetend, ongewild of bewust meewerken aan de vernietiging van elkaar en het milieu staat hiermee in schril contrast.

TRIPLE R

Het bedrijfsleven is de motor van de economie en daarom dient ondernemerschap gestimuleerd te worden. Maar we willen wel koers zetten naar een duurzame economie door triple-p (people, planet, profit) te richten op triple-r (rechtvaardigheid, rentmeesterschap en relevantie). Rechtvaardiger in het verdelen van grondstoffen en het omgaan met mensenrechten in productieprocessen. Beter rentmeesterschap door het streven naar een afname van de milieudruk. Relevanter door niet alleen te kijken naar de groei van de economie, maar ook naar welzijn, tevredenheid, geluk en vertrouwen.

De overheid bevordert duurzame innovatie langs de route van menswaardig, eco-efficiënt en eco-effectief produceren. Menswaardig door het mijden van uitbuiting en kinderarbeid. Eco-efficiënt door het leveren van goederen en diensten die leiden tot minder afval, minder vervuiling en minder kosten. Eco-effectief door het maken van producten die aan het eind van hun leven biologisch afbreekbaar zijn of kunnen worden hergebruikt.

Op mondiaal en Europees niveau wil de ChristenUnie afspraken maken om de emissie van broeikasgassen terug te dringen en rooibouw in de vorm van ontbossing en onbegrensde visserij tegen

te gaan. Te volgen door internationale afspraken over voedselproductie en consumptie.

DUURZAAM CONSUMEREN

Onderzoek geeft aan dat de burger over het algemeen een positieve houding heeft ten opzichte van het verminderen van de milieudruk. Opmerkelijk is echter dat burgers met een uitgesproken positieve houding in de praktijk geen andere keuzen maken dan burgers met een neutrale houding. De burger heeft behoefte aan meer sturing vanuit de overheid en betere voorlichting over duurzaam inkoopgedrag. Daarom willen wij met andere landen afspraken maken over productlabeling en het weren van niet-duurzame producten. Door de kosten van transport, uitputting van grondstoffen en milieuschade in de hele levenscyclus van het product door te berekenen in de kostprijs, zal de consument ook gestimuleerd worden om te kiezen voor duurzame producten. Dit kan onder meer bereikt worden door vergroening van het belastingstelsel; door een verdere verschuiving van belasting op arbeid naar milieu en grondstoffen.

DUURZAAM ONDERNEMEN

Het bedrijfsleven neemt op dit gebied al veel eigen verantwoordelijkheid, maar kan hiertoe nog meer worden gestimuleerd. Nederland kan strengere milieuregels stellen, die dwingen tot innovatie. De overheid zal het bedrijfsleven hierin steunen. Het momentum van de kredietcrisis kan gebruikt worden voor versterking van het wetenschappelijk onderzoek en het MKB als kraamkamers voor innovatie. Om investeerders in duurzame producten meer zekerheid te bieden, zijn wij voorstander van langjarige fiscale regelingen in plaats van tijdelijke, geplafonneerde subsidieregelingen.

DIENSTBARE OVERHEID

De financiële crisis heeft harde klappen aan onze economie en overheidsfinanciën uitgedeeld: het overschot van 0,7%BBP in 2008 is omgeslagen in een tekort van -6,1%BBP (36 miljard) in 2010. Op de arbeidsmarkt ijlt de crisis na en loopt de werkloosheid op tot 500.000 personen. Mede dankzij goede en gecoördineerde beleidsreacties van overheden wereldwijd is de klap van de crisis relatief goed opgevangen en zijn tekenen van economisch herstel zichtbaar.

WERK EN ZORG

Als we het niveau van publieke voorzieningen, de AOW-uitkeringen en de kwaliteit van de zorg hoog willen houden, dan is het wegens de vergrijzing noodzakelijk om de arbeidsparticipatie te verhogen en de collectieve uitgavengroei remmen. Maar we willen hierbij de kwetsbaren en de kinderen niet uit het oog verliezen. De sterkste schouders zullen de zwaarste lasten moeten dragen. De ChristenUnie benadrukt het belang dat ieder mens zijn talenten kan inzetten in werk, gezin en maatschappij. Enerzijds willen we inzetten op scholing en het vergroten van de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Anderzijds is de inzet als opvoeder, mantelzorger en vrijwilliger minstens zo belangrijk voor het sociaal kapitaal van de samenleving. De ChristenUnie wenst een effectievere werkloosheidsregeling, waarbij werkgevers en werknemers meer geprikkeld worden te investeren in scholing en inzetbaarheid op de arbeidsmarkt, zodat werknemers bij ontslag sneller elders aan het werk komen. Dit kan door werkgevers verantwoordelijk te maken voor loondoorbetaling tijdens de eerste maanden na ontslag, mogelijk deels in sectoraal verband. Een publiek vangnet is pas na afloop van deze periode aan de orde als de werknemer geen baan heeft gevonden. Om ouders optimale keuzevrijheid te geven in de verdeling van arbeid, kinderopvang en zorgtaken, zullen de regelingen die bestemd zijn voor kinderen gericht en eenvoudiger moeten worden. De ChristenUnie wil daarom dat er maar twee regelingen overblijven. Eén gericht op inkomensondersteuning van alle gezinnen met kinderen (een vast inkomensafhankelijke voet met een inkomensafhankelijke kop). En één gericht op ondersteuning van de combinatie van werk en gezin door een vrij besteedbaar fiscaal voordeel, ongeacht de vorm van opvang waarvan de ouders gebruik maken.

OVERHEIDSFINANCIËN

De ChristenUnie staat voor gezonde overheidsfinanciën. Goed rentmeesterschap vraagt een goed beheer van overheidsfinanciën. Het begrotingstekort en de staatsschuld zijn de laatste jaren sterk opgelopen. De schuld dient in een verantwoord tempo te worden teruggedrongen om het economisch herstel niet teniet te doen. Om

te voldoen aan de eisen van het Stabiileits- en Groeipact dient Nederland het tekort in 2013 weer te hebben teruggebracht tot maximaal 3% BBP. Dit betekent dat er tot 2013 zo'n 4-8 miljard bezuinigd moet worden. Hierbij dient een weloverwogen mix van ombuigingen en lastenverzwaring te worden nagestreefd. Om ook op de lange termijn te streven naar houdbare overheidsfinanciën is het – met het oog op de vergrijzing en het opraken van de gasvoorraden – noodzakelijk om tot 2023 per kabinetsperiode 2%BBP te bezuinigen. De ChristenUnie staat voor doorvoering van de reeds voorgestelde maatregelen aangaande de AOW, de zorg en het eigenwoningforfait, waarmee we voldoen aan de opgave voor deze kabinetsperiode.

ZORG

De ChristenUnie wil dat het beroep op de collectief gefinancierde zorg niet automatisch blijft groeien. De toelating van dure nieuwe medische behandelingen tot het algemene pakket moet zorgvuldig overwogen worden. Verder kan het basispakket meer worden gericht op risico's die niet 'bij het leven horen'. Via aanvullende pakketten kunnen mensen zich bijverzekeren. Sprekend voorbeeld is de anticonceptiepill boven de 21 jaar. De Christenunie wil voorts door versterking van de eerstelijnszorg en de ketenzorg bevorderen dat zorg dicht bij de patiënt wordt geleverd, wat ongewenste toestroom naar tweedelijnszorg kan afremmen. In de langdurige zorg wordt de AWBZ meer gericht op de kwetsbare groepen met onverzekerbare risico's. Deze AWBZ leent zich niet voor marktwerking. Het moet normaler worden dat ouderen die daartoe in staat zijn, meer bijdragen aan de kosten van het wonen en de aanschaf van hulpmiddelen die horen bij het ouder worden (rollator). Dit ligt anders bij chronische en zware zorgbehoefte. Een groter beroep op de inzet van de naaste omgeving bij de dagelijkse zorg voor ouderen kan worden overwogen. De eigen-kracht-conferenties die al worden gebruikt in de jeugdzorg, kunnen worden uitgebreid naar het terrein van ouderen- en gehandicaptenzorg. Maar uiteindelijk moet een beroep op de zorgplicht van de gemeente via de WMO een vangnet bieden voor mensen zonder toereikend sociaal netwerk.

WONINGMARKT

Column

Keihard aanpakken!

De ChristenUnie wil de huidige bevoordeling van hogere inkomens op de woningmarkt tegengaan, eigen woningbezit voor starters toegankelijker maken en het aflossen van hypotheekschulden bevorderen. Dat betekent dat de hypotheekrente voor alle inkomens tegen hetzelfde tarief aftrekbaar wordt, waarbij het aftrekbare bedrag forfaitair afneemt door een aflossing in 30 jaar te veronderstellen. Ook het scheef wonen op de huurmarkt kan worden tegengegaan door corporaties meer vrijheid te geven om huren te koppelen aan inkomen, terwijl de vermogens van corporaties worden benut om te investeren in herstructurering en voldoende sociale woningbouw.

SLAGVAARDIGE OVERHEID

Het vertrouwen van burgers in de overheid heeft de laatste jaren een deuk opgelopen. Uitbesteding van publieke taken aan zelfstandige bestuursorganen of marktpartijen heeft niet altijd tot betere dienstverlening en kwaliteit geleid. Bovendien wordt er veel langs elkaar heen gewerkt. Dat er belastinggeld wordt verspild aan een inefficiënt overheidsapparaat is niet uit te leggen. De ChristenUnie wil een slagvaardig en krachtig overheidsapparaat, dat dicht bij de burger staat en zich beperkt tot kerntaken en strikte handhaving van wetten en regels.

INTERNATIONALE GERECHTIGHEID

Er komt steeds meer kritiek op ontwikkelings-samenwerking. Deze is met name gericht op de gebrekkige effectiviteit van de hulp. De kritiek wordt door velen aangegrepen om flink te willen snoeien in het budget voor ontwikkelingshulp. Toch is de levensverwachting in ontwikkelingslanden de laatste 25 jaar met 10 jaar gestegen, is het percentage kinderen dat naar school gaat verdubbeld en leven minder mensen in armoede. Toch zijn er nog altijd meer dan 1 miljard mensen met een inkomen onder het bestaansminimum. Uit kritische evaluaties blijkt dat goedbedoelde hulp soms contraproductief is, omdat het hulpverslaving of corruptie in de hand kan werken. Bovendien ontnemt het sommige regeringen de noodzaak om belastingen te heffen en verantwoording af te leggen aan de bevolking. Hoe dan wel? Wij handhaven het budget op 0,7%BBP. Dat is een kwestie van beschaving, die uitdrukking geeft aan de solidariteit met de

allerarmsten in deze wereld. Het perspectief op verhoging naar 1%BBP ligt op dit moment buiten bereik, maar willen wij voor de langere termijn niet loslaten. Bij internationale samenwerking streven we naar armoedebestrijding, maar ook naar versterking van de economie, de rechtszekerheid en het ontwikkelen van een hoogwaardige infrastructuur van onderwijs, gezondheidszorg en communicatie. De overheid zou zich niet langer moeten bezighouden met lokale armoedebestrijding. Dat is primair een taak van particuliere hulporganisaties. Wel kan de overheid deze organisaties via medefinanciering ondersteunen. Particuliere hulporganisaties staan dicht bij de lokale bevolking en bouwen langere relaties op. Donateurs geven niet alleen steun, maar houden hen ook scherp. Ze komen vaak in landen waar westerse overheden niet mee willen samenwerken.

Volgens de ChristenUnie gaat er veel mis met hulp die gegeven wordt via het multilaterale kanaal (VN, Wereldbank, EU) en het bilaterale kanaal (hulp van overheid naar overheid). De internationale instituten zijn log en hebben hoge overheadkosten. Wel is het multilaterale kanaal belangrijk voor het bereiken van hulpafstemming en het maken van internationale afspraken. Hervormingen zijn noodzakelijk, zodat zij zich meer richten op deze kerntaken. Bovendien moet het democratisch gehalte van Wereldbank en IMF verbeterd worden, opdat de invloed van westerse landen in het nadeel van arme landen vermindert. Door te stimuleren dat staatsobligaties uitgegeven worden in de valuta van het land in plaats van in dollars, zullen overheden meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor hun eigen beleid. Westerse landen moeten hun agrarische productie beperken en de exportsubsidies afschaffen, zodat westerse producten niet langer voor dump Prijzen in ontwikkelingslanden terecht komen, waardoor de lokale economie wordt verstoord. Ook moeten de milieukosten van het transport beter verwerkt worden in de prijs, om de lokale productie en consumptie te stimuleren. Tenslotte stimuleren we de lokale bewerking van grondstoffen, ten behoeve van de groei van de werkgelegenheid in die landen. In de bilaterale hulp heeft het onze voorkeur dat Nederland zich vooral inzet in de sectoren waar ze sterk is, denk aan watermanagement, landbouw, milieu en justitie. ■

DOOR ED ANKER, TWEEDE KAMERLID CHRISTENUNIE

In een debat met scholieren in Wijk en Aalburg komen we te spreken over drugsbeleid. Mijn aanwezige PvdA-collega wil softdrugs legaliseren, maar criminaliteit keihard aanpakken. Enige tijd later is er een debat over drugs bij Pauw en Witterman. Weer klinkt die sprookjesachtige taal van vrije drugs, maar ondertussen wel de criminaliteit keihard aanpakken. Een partijbijeenkomst van de PVV in Almere: 'Crimineel tuig? Keihard aanpakken!' Spoeddebat over problemen in Gouda: keihard aanpakken. Problemen in de prostitutie? Niet verder reguleren, maar wel mensenhandel... U begrijpt waar ik heen wil.

HET SMURFEN VAN HET BINNENHOF

Politici hebben soms de neiging om elkaar na te praten, en op dit punt begint het echt pijnlijk te worden. Links en rechts bedienen zich van de term. 'Keihard aanpakken' is een soort collectieve vluchtheuvel geworden. Het klinkt goed en je krijgt geen vragen meer. De inzet is duidelijk, maar nooit wordt eens duidelijk gezegd wat er mee bedoeld wordt. 'Keihard aanpakken' is daarmee het 'smurfen' van het Binnenhof geworden. Politiek moet duidelijk zijn en mensen moeten weten wat ze van je kunnen verwachten. Op het moment dat politici onduidelijk zijn, kun je de gekste dingen invullen voor hun woorden. En er worden ook wel eens hele gekke dingen gezegd. Zo is er destijds voorgesteld om het leger uit Afghanistan terug te halen en direct door te sturen naar Gouda om daar orde op zaken te stellen. Ik ben in Gouda geweest en heb mensen gesproken die inderdaad veel last hebben van criminaliteit. Hoewel ook zij weten dat een tank in de straat geen oplossing is, komt het wel tegemoet aan de gevoelens van wanhoop die er soms zijn.

GEDULDIG CHIRURGENWERK

Als politicus van de ChristenUnie stoort mij dat. Ik wil geen gratis politiek bedrijven waarmee ik mensen sus met onzinverhalen en vage woorden. Ik wil me inzetten voor rechtvaardigheid en barmhartigheid. Daarom zijn we met een paar mensen bij elkaar gaan zitten en hebben het ChristenUnie-veiligheidsberaad opgericht. In deze partijcommissie zijn we aan het werk om echte oplossingen voor problemen te vinden. En dan blijkt dat keihard aanpakken de lading niet eens dekt. Als we dan gaan aanpakken, laten we dat dan serieus doen. Een gemeente als Gouda is een voorloper aan het worden in het aanpakken van duurzame veiligheidsproblematiek. Dat is een combinatie van handhaving en investeren in hulpverlening aan gezinnen met opvoedingsproblemen. Dat is een serieuze aanpak, en dat is geduldig chirurgenwerk.

WAAKZAAM EN DIENSTBAAR

Dit nummer van *DenkWijs* gaat over dienstbaarheid. Dienstbaarheid moet ook vorm krijgen in de bijdrage die de ChristenUnie levert aan een debat. Als wij nu zien dat er in het veiligheidsdebat een inhoudsloze verharding plaatsvindt dan is het onze taak om daar een heilzame invloed te hebben. Ik voel me nu al verbonden met het motto van de politie 'Wakzaam en dienstbaar'.

HOE EEN WETHOUDER DAAR TEGENAAN KIJKT

De overheid en de kerk

‘KERKEN ZULLEN MEER DAN DE AFGELOPEN JAREN DE KANS KRIJGEN EEN ROL TE SPELEN IN DE DAGELIJKSE ONDERSTEUNING VAN ZWAKKEN IN DE SAMENLEVING. NAAST VERKONDIGERS KOMT ER WEER MEER VRAAG NAAR VOETENWASSERS.’

DOOR LEEN VERWEIJ

In de kerstvakantie was ik in de voormalige Amstelhof, nu een neven-vestiging van de Russische Hermitage. Een bejaardenhuis dat honderden jaren vanuit de hervormde kerk van Amsterdam is georganiseerd en gefinancierd. De gemeente leverde een lap grond aan de oever van de Amstel voor een symbolisch bedrag van een gulden of daaromtrent. De diaconie deed de bouw en de exploitatie. De gemeente bepaalde dat er geen mensen van buiten Amsterdam mochten komen. De diaconie bepaalde dat je van de kerk moest zijn om binnen gelaten te worden.

Samenwerking tussen kerk en overheid is er de eeuwen door geweest. En dat is volgens mij meestal tot heil van de samenleving gebleken. Zonder het initiatief van de kerk was de opgave van de burgerlijke gemeente Amsterdam om de zorg goed te regelen voor oude mannen en vrouwen in wezen onmogelijk geweest. Toen de wereldleider Churchill na Wereldoorlog II Amsterdam aandeed, beschikte de gemeente niet eens over een passende ontvangstruimte. Daartoe werd toen maar de eetzaal van de (christelijke) Amstelhof ingezet! En niemand keek er raar van op, heb ik de indruk.

SINDSDIEN

Sinds de stichting van de Amstelhof zijn er eeuwen voorbij gegaan. Protestantse kerken en christenen hebben een aantal eeuwen vanuit een riant meerderheidspositie, vanuit macht, hun invloed kunnen uitoefenen. In de 20ste eeuw is er duidelijk een einde gekomen aan de dominantie van de kerk. Christenen zijn in Nederland een minderheid geworden. En dat is door sommige niet-christenen als een bevrijding beleefd. Dat blijkt wel uit de Nederlandse literatuur van na de Tweede Wereldoorlog. Ik betwijfel ook of christenen in de tijd dat zij een meerderheid vormden altijd wel zo respectvol omgingen met medeburgers die niet geloofden. Of hen wel voldoende ruimte werd geboden. Misschien zijn de rollen wel omgekeerd toen de christenen in een minderheidspositie terecht kwamen en was de antigodsdienstigheid enige decennia lang nadrukkelijk in de samenleving aanwezig. Misschien heeft dat er wel toe bijgedragen dat de onderlinge betrokkenheid en verwevenheid tussen kerk en overheid de tweede helft van de twintigste eeuw is verkild. Er was meer sprake van gepaste afstand, van gereserveerdheid zelfs.

In mijn ogen komt daar de laatste jaren verandering in. De na de Tweede Wereldoorlog opgebouwde verzorgingsstaat is door de overheid niet meer overeind te houden. De kerken en identiteitsgebonden instellingen die toen naar de marge werden gedrongen, gaan weer meetellen: hun bijdrage aan de samenleving mag weer, wordt zelfs weer gewenst! Ook de toename van het aantal moslims zal tot een vernieuwde kijk op religie in de samenleving hebben geleid. Tot slot: misschien is ook de komst van de ChristenUnie in het huidige kabinet een kleine katalysator in het anders kijken naar christenen. Onmiskenbaar is in ieder geval een kentering in de relatie tussen kerken en overheid. De VNG wijdt er inmiddels zelfs bijeenkomsten aan!¹

DE ONPARTIJDIGE OVERHEID

De gelijkheid van de Nederlandse staatsburgers, de vrijheid van godsdienst en ook de vrijheid van meningsuiting kunnen tot niets anders leiden dan dat de overheid onpartijdigheid als uitgangspunt neemt. Dat dient ook het uitgangspunt te zijn voor christenen die vanuit de ChristenUnie regeringsverantwoordelijkheid dragen in meer dan 80 colleges van B&W. Die ChristenUnie-wethouders zijn elementaire onderdelen van die overheid. Een wethouder die zich door Christus geroepen weet om in het gemeentebestuur een plaats in te nemen, moet zich realiseren dat hij er is voor alle inwoners. Hij zet zich in voor elke burger, ongeacht geloof, ras, enz. Niemand, ook christenen niet, mag van een ChristenUnie-wethouder een voorkeursbehandeling verwachten, evenmin als een ondernemer dat van een VVD-wethouder mag verwachten. Daarom ga ik ook met overtuiging de eerste steen leggen bij een moskee.³ ChristenUnie-bestuurders zitten op dit punt

vaak in een lastig spanningsveld. Niet-christenen verdenken je er snel van dat je niet onpartijdig bent. Op mij rustte bijvoorbeeld de verdenking dat ik de eventuele komst van openbaar voortgezet onderwijs wilde tegenhouden. En kerkmensen leven in de veronderstelling dat je je christelijke nest – lees: identiteitsgebonden instellingen en activiteiten – wel even een voorkeursbehandeling geeft.³

MENSEN MET EEN GEZICHT

Door je brede inzet voor iedereen toon je hart voor de héle samenleving en daarmee doe je recht aan het feit dat de overheid onpartijdig is en niet een geloof of politieke overtuiging bevoordeelt. Maar van de weeromstuit denken velen (en niet alleen in Amsterdam) dat die onpartijdigheid het beste kan worden gewaarborgd door ‘neutrale’ functionarissen (lees: niet-christenen). En vervolgens dan valt onmiddellijk de kreet van scheiding tussen kerk en staat. Onder het mom van die scheiding wil men ook geloof en politiek scheiden... De grote vraag is echter of dat wel kan. Bestaan waardenvrije, neutrale mensen? Mijns inziens niet. Neutrale, onafhankelijke en objectieve mensen bestaan niet. En voor alle duidelijkheid, dan heb ik het niet alleen over christenen. Ook mensen die geen volgeling van Jezus Christus zijn hebben hun opvattingen, hun kijk op de samenleving en hun mening over leven en dood. En dat lijkt me ook zeer wenselijk. Dat hoort bij mensen. Het is mijns inziens een illusie te denken dat iemand ongekleurd tegen de wereld aankijkt. Als het al niet je politieke overtuiging is, dan zijn het nog wel je herkomst en je opvoeding die je kijken op het leven bepalen.

HELDERE IDENTITEIT

Van ChristenUnie-bestuurders weet men meestal dat ze trouw lid zijn van een kerkelijke gemeente. En er is niks mis mee dat men dat weet, integendeel zelfs. Ik vind dat je daar helder en transparant in moet zijn. Kom daar mee voor de dag! (Bijvoorbeeld ook als je een toespraak houdt bij een eerste steenlegging bij een moskee.) Goed functioneren vindt zijn basis in authenticiteit zijn. Aangezien iemands overtuiging tot de kern behoort van wie je bent, betekent dat dan ook dat die open en eerlijk getoond moet worden. Dan weet iedereen waar hij met jou aan toe is. Op mijn werkkamer in het

gemeentehuis hangt een kruis van formaat, het meest zeggende symbool van het christelijk geloof, van mijn persoonlijke levensovertuiging. Leven en werken vanuit een overtuiging (en dat doet iedereen meer of minder bewust) geeft vaak extra drive en kracht. Leven vanuit een roeping kan volharding en doorzettingsvermogen opleveren. En daarbij is de omgeving toch gebaat? Dit geldt in de politiek, maar ook in de rest van het maatschappelijk leven. Amsterdam is een dief van zichzelf als ze identiteitsgebonden instellingen laat stoppen met hun werk. Het Leger des Heils doet fantastisch werk in de opvang van mensen, serveert soep met ballen aan arme drommels en zwervers. Zoals zij dat doen kan niemand het beter. Doodeenvoudig omdat zij passie hebben voor iedereen, zonder aanzien des persoons, vanuit hun geloof in de levende en genadige God. Doordat die heilssoldaten die soep uitdelen aan iedereen hebben ze iets van die onpartijdigheid die de overheid ook hoort te hebben zonder dat ze hun passie voor Jezus aan de kant zetten.

IN DE PRAKTIJK

Het formuleren van Wmo-beleidsregels, het verstrekken van rolstoelen en trapliften, het verstrekken van (bijzondere) bijstand, dat vindt plaats op basis van vaste en objectieve (kwaliteits-)kaders. Iemand die recht heeft op een bouwvergunning moet hem krijgen, wie hij ook zijn mag. Als er iemand de aula van de gemeentelijke begraafplaats wil gebruiken moet dat een adequate ruimte zijn zonder religieuze symbolen, voor iedereen acceptabel. Maar als moslims een moskee met minaret willen bouwen lijkt het me ook voor een wethouder van de ChristenUnie die zijn rol speelt binnen de overheid onmogelijk om dat te willen tegenhouden. Daarmee zegt de christelijke mens achter de wethouder niet dat de God van de bijbel dezelfde is als Allah, maar belijdt hij als bestuurder dat er vrijheid van godsdienst, een grondwettelijk recht waar hij zelf ook zijn zegeningen aan ontleent, erkent en zich daaraan van harte onderwerpt.

Samenwerken met identiteitsgebonden instellingen De (lokale) overheid, ambtenaar en bestuur, kunnen zonder invloed van buiten geen goed product afleveren. Bij het ontwikkelen van beleid en de evaluatie ervan is de betrokkenheid van burgers

en maatschappelijke organisaties onmisbaar. En in mijn ogen horen daar de kerken zeker bij. Als een kerk veel vrijwilligers heeft en zicht heeft op vele mantelzorgers dan is de gemeente dom als ze de ervaring en wijsheid van die kerken niet betreft in haar beleid. Evengoed als ze daartoe de sportverenigingen betreft. Kerken en christelijke organisaties zijn waardevolle partners van de overheid. Samenwerking doet de kans toenemen dat nieuw beleid aansluit bij de basis. Maatschappelijke organisaties en kerken, welke identiteit ze ook hebben, kunnen een prachtig

verlengstuk van de overheid zijn. Wie kunnen nu beter het bijstandsbeleid dicht bij de mensen brengen dan de diaken van een kerk of de penningmeester van een sportclub? Die mensen moeten door gemeenten goed geïnstrueerd en geëquipeerd worden om het bijstandsbeleid te optimaliseren. Zij mogen ook zeggen waar het aan mankeert in het overheidsbeleid.

VOORBEELDEN

Bij lokale alcoholmatigingscampagnes zijn organisaties in het veld onmisbaar. Als een

‘EEN CHRISTENUNIE-WETHOUDER ZIT IN EEN SPANNINGSVELD. NIET-CHRISTENEN VERDENKEN JE ER SNEL VAN DAT JE NIET ONPARTLIJDIG BENT. EN KERKMENSEN LEVEN IN DE VERONDERSTELLING DAT JE JE CHRISTELIJKE NEST WEL EVEN EEN VOORKEURSBEHANDELING GEEFT.’

sportclub zelf alcoholmatigingsbeleid opzet, als de kerk zelf in de samenkomsten en op clubs aandacht besteedt aan de grote gevaren van alcohol, dan dringt dat dieper bij de mensen door dan wanneer de overheid dat van een afstand doet. De overheid moet de kostbare, gewortelde lokale organisaties koesteren in de strijd voor een betere samenleving. In de gemeentelijke rampenplannen van Barneveld zijn de kerken duidelijk aanwezig. Als het gaat over de opvang van grote groepen mensen en eventuele pastorale begeleiding kunnen de kerken gewoon niet gemist worden. De spontane inzet van een Apeldoornse kerk op en na 30 april 2009 geeft aan dat kerken zelfs op eigen initiatief hun (vernieuwde) rol oppakken.

KERK HEEFT EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID

Als de overheid de kerken bij de samenleving probeert te betrekken dan is dat natuurlijk zonder dat de kerken iets van hun onafhankelijkheid inleveren. De vrijheid van godsdienst moet voor de overheid onaantastbaar zijn. Maar de kerk mag de oproep van de overheid om in de samenleving een rol te spelen niet gemakkelijk van de hand wijzen. Want een kerk die te veel gericht is op zijn eigen functioneren en geen tijd over heeft om oog te hebben voor de nood in de wereld, ook dichtbij, mist in mijn ogen doel. En een wethouder mag daar een vertegenwoordiger van een christelijke gemeenschap best eens op aanspreken, zonder de intentie om die kerk haar eigen vrijheid en verantwoordelijkheid te ontnemen. In een Wmo-raad vind ik het een winstpunt als de kerken ook zijn vertegenwoordigd, zeker in een gemeente met een grote kerkelijke betrokkenheid. Daarmee dwing je hen om hun achterban te organiseren (over kerkmuren heen) en kunnen zij bijdragen aan de optimalisatie van dat wat de gemeente wil voor bijvoorbeeld de zwakkeren, de jongeren of ouderen in de gemeente.

VEELZIJDIGHEID

Als de schaal van een gemeente het toelaat is het vanzelfsprekend dat er keuzevrijheid is voor de burger. Dat wil zeggen dat hij kan kiezen voor de instelling die qua identiteit het beste bij hem past.

Leen Verweij is wethouder in Barneveld.

Zo hebben we dat in het onderwijs ook geregeld. Openbaar, evangelisch, rooms katholiek, enz. Meerdere aanbieders voor huishoudelijke hulp in het kader van de Wmo is toe te juichen. Maar als de schaal het niet toelaat moet de professionaliteit van een functionaris groot genoeg zijn om aansluiting te hebben met iedereen. Voor het hele basisonderwijs in Barneveld (van reformatorisch tot openbaar) is een schoolmaatschappelijk werker vanuit een christelijke organisatie aangesteld.

OMWENTELING

Er is duidelijk sprake van een omwenteling in de samenleving. De overheid zal haar rol in de samenleving verder gaan beperken vanwege minder (financiële) mogelijkheden. Meer en meer zal een beroep gedaan worden op eigen verantwoordelijkheid van mensen en instellingen. Kerken en identiteitsgebonden instellingen zullen meer dan de afgelopen jaren de kans krijgen een rol te spelen in de dagelijkse ondersteuning van zwakken in de hele samenleving. Naast verkondigers komt er weer meer vraag naar voetenwassers. Kerken hebben hun plaats in wijken en dorpen en staan dicht bij de mensen. De kerken moeten die kansen met een bewogen hart oppakken en oog hebben voor alle mensen en niet alleen voor de eigen kerkleden. ChristenUnie-bestuurders kunnen een brug vormen tussen de overheid en de kerken en hen stimuleren in hun vernieuwde rol. ChristenUnie-wethouders moeten daarbij niet uit het oog verliezen dat ze er zijn voor alle burgers, ook van buiten de kerk. ■

EINDNOTEN

- ¹ Een onderzoek van bureau Kaski geeft aan dat protestantse en katholieke kerken in totaal een sociaal-culturele bijdrage leveren van ongeveer 400 miljoen op jaarbasis
- ² Opvallend daarbij is dat niet-christenen dat alweer snel vergeten zijn en nog steeds denken dat je toch een bestuurlijke voorkeur hebt voor de kerk. Tegelijk is het ook interessant om te zien dat niet alle christenen achter zo'n steenlegging bij een moskee staan.
- ³ Volgens mij heb je wethouders maar in één soort, zeker na de invoering van het dualisme. ChristenUnie-wethouders bestaan niet. Er zijn wel wethouders die belijden dat Jezus Christus hun Verlosser is en dat maakt de mens achter deze wethouders compleet anders.

We lopen achter!

INTERVIEW MET WOUTER DE JONG

DOOR GEERT JAN SPIJKER

De ChristenUnie kent momenteel de ongekende luxe van acht gedeputeerden. Maar wat doen die provinciale bestuurders eigenlijk precies? Wouter de Jong, gedeputeerde in de provincie Utrecht, is een man met een missie: duurzaamheid op de regionale kaart zetten. Met alles wat in zijn bestuurlijke mogelijkheden ligt probeert hij bij te dragen aan een duurzame leefomgeving. Utrecht moet de proeftuin van Nederland worden. “Zonder visie wordt politiek al snel gekrakeel.”

Hoe ben je in de politiek terechtgekomen?

In 2002 vroeg een vriend me min of meer gekscherend of ik niet kandidaat-wethouder wilde worden – de ChristenUnie had destijds een zetel in Houten. Toen we vervolgens als een van de winnaars uit de verkiezingen tevoorschijn kwamen mocht de ChristenUnie aan tafel komen. Tijdens

de onderhandelingen klikte het erg goed en toen ben ik begonnen als wethouder. Dat is me heel erg goed bevallen. Ik kreeg een aantal heel concrete zaken op mijn bureau, zoals de herstructurering van het centrum. Dat was een in het oogspringend project, dat ook bij burgers erg leefde. Door flink door te zetten is er wat moois en iets heel zichtbaars uit voortgekomen.

Een paar jaar geleden heb je de overstap naar de provincie gemaakt, hoe was dat?

Na ruim zes jaar Houten kwam het verzoek om naar de provincie over te stappen. Ik sprong daar, samen met ChristenUnie-collega Marjan Haak, op een rijdende trein. Het college was tussentijds gevallen en men ging door in een andere samenstelling. Gelukkig kende ik bijna iedereen vanuit mijn functie in Houten. Dat vergemakkelijkte de overstap aanzienlijk. Ik kon veel dingen meteen oppakken.

Er wordt momenteel – nu er bezuinigingen aankomen – wel getwijfeld aan het nut van provincies. Hoe kijk jij daar tegenaan?

Het is behoorlijk onomstreden dat provincies twee centrale taken hebben die heel moeilijk door andere instanties overgenomen kunnen worden. Allereerst is er de zorg voor het fysieke domein: de infrastructuur, de ruimtelijke economie. De provincie heeft daar de regie. Verder is er de bemiddelende, schakelende rol op veel terreinen. Die is bijvoorbeeld nodig als gemeenten ergens niet uitkomen. Door opschaling zijn er grote instanties ontstaan op het terrein van zorg en onderwijs. Gemeenten zijn daar niet altijd tegen opgewassen en dan is het goed als er een provincie is. Provincies zijn sterk in het bijeenbrengen van allerlei groepen, zoals bedrijfsleven, wetenschappers, adviesbureaus. Wij doen dat bijvoorbeeld rond het thema duurzaamheid. Onlangs hebben we de bekende econoom Rifkin uitgenodigd om door te praten over de overgang naar een schone economie. Buitengewoon inspirerend en er blijkt een overweldigende belangstelling voor te bestaan in de samenleving. De overheid zet de agenda en die vullen we samen met het middenveld in.

Duurzaamheid is echt een van jouw passies, je haalt er zelfs landelijke pers mee.

Ik zie de noodzaak dat er wat moet gebeuren. Vanuit milieuoogpunt, maar ook vanwege de eindigheid van grondstoffen. De fossiele brandstofeconomie loopt op zijn eind dus we moeten investeren in een overgang naar een schone economie. Een duurzame economie biedt hele grote kansen. Hier is meer visie nodig, ook binnen de ChristenUnie. We moeten ons meer bewust zijn van de grenzen aan de groei en nu echt werk gaan maken van innovatie. We lopen achter! Hier is een inhaalslag te maken. Een vrijwillige aanpak is belangrijk, maar brengt onvoldoende vaart. Ik hecht sterk aan de versterking van marktmechanismen, door bijvoorbeeld radicale fiscale vergroening. Ook door bestaande regelgeving beter te handhaven kun je vaak ook al meer bereiken – denk aan het energielabel van woningen. Zo zijn er allerlei stapjes mogelijk op uiteenlopende terreinen. De Rijksoverheid moet dat uiteindelijk echter regelen.

De ChristenUnie heeft dus op provincieniveau duidelijk toegevoegde waarde.

Jazeker, we hebben in Utrecht met overtuiging gekozen voor twee portefeuilles die typisch met de ChristenUnie-agenda te maken hebben. Naast zorg voor de schepping het opkomen voor kwetsbaren, wat Marjan Haak doet met haar portefeuille Jeugdbeleid. Zelf kan ik hier veel in kwijt. Ik kan echt mijn idealen nastreven en proberen het verschil te maken.

Sommige mensen associëren dit met links, ben je het daarmee eens?

Het grote verschil met linkse partijen is dat wij meer een beroep doen op mensen zelf. Dat betekent een andere manier van werken. Wij benadrukken de innerlijke motivatie van mensen en gaan uit van de verantwoordelijkheid van mensen, bedrijven en maatschappelijke organisaties zelf. Ze moeten

Wouter de Jong studeerde Ontwikkelingsgeografie en geografische ontwikkelingssystemen aan de Universiteit Utrecht. Daarna werkte hij onder meer bij TNO en het ministerie van VROM. In 2002 werd hij wethouder van Houten, sinds 2006 is hij gedeputeerde van Utrecht. Hij is getrouwd en heeft vijf kinderen.

zelf kiezen voor een andere houding. Echte verandering kun je niet afdwingen – ook al is dat soms frustrerend. Dat weerhoudt van een te sterk maakbaarheidsdenken. De invloed van de overheid is beperkt. De zondeval raakt ook de overheid. Hoeveel loopt er niet vast in bureaucratisch handelen en procedures? Dat moet bescheiden maken.

Hoe zie jij jouw taak als politicus in deze?

Vanuit die beperkte taakopvatting moet de overheid wel richting geven. Ze moet mensen aan het denken zetten zodat ze zelf gaan inzien dat het echt anders moet. Ik zoek daarom heel bewust allerlei platforms om mijn boodschap te vertellen. Zo wil ik draagvlak creëren. Politiek is het toedelen van waarden en dat is precies wat ik beoog. [Voorzichtig:] Politiek is ook het tonen van leiderschap. Niet voor jezelf, maar voor de samenleving. Een visie op de toekomst hebben en uitdragen is wezenlijk. Je moet weten waarvoor je het doet, voor welke waarden, want anders wordt politiek al snel gekrakeel, overleven. Je moet niet bang zijn om fouten te maken. Dan ben je meer bezig met je positie dan met het doel van je positie. Als politicus heb je een hoger doel en dat draagt bij aan de nodige zelfrelativering. Neem jezelf niet te serieus, dat helpt ontspannen te blijven.

De ChristenUnie bestaat 10 jaar, hoe kijk je daarop terug?

De partij is razendsnel volwassen geworden. Sinds 2002 en 2006 zijn we in steeds meer colleges terechtgekomen. En vervolgens in allerlei provinciale besturen. In 2007 volgde de kabinetsdeelname wat uiteraard bijdroeg aan een versnelde volwassenwording. We weten elkaar binnen de partij nu goed te vinden. En we hebben een zelfstandig, christelijk-sociaal profiel. We hebben een goede reputatie met het leveren van meestal prima bestuurders. De val van het kabinet maakt dat in wezen niet echt anders. Door in alle overheidslagen (ook de waterschappen!) mee te doen in het dagelijks bestuur, hebben we laten zien dat een principieel christelijke partij ook voluit bestuursverantwoordelijkheid kan dragen. Dat vergroot uiteindelijk de invloed van onze standpunten en de relevantie van onze politieke beweging. ■

DOOR CORINE DIJKSTRA

Hoe kunnen gemeenten snel aan de gang met de uitwerking van de Crisis- en Herstelwet? Complementair aan deze Wet werkt de VNG aan een modelverordening. De verordening behelst een stappenplan waarmee gemeenten de doorlooptijd van hun bouwprojecten kunnen halveren. Zomaar een voorbeeld dat laat zien dat de VNG gemeenten helpt bij de besluitvorming en uitvoering van taken, zonder de politieke verantwoordelijkheid daarvoor over te nemen.

TAKEN

De VNG is belangenbehartiger van alle gemeenten bij andere overheden. De Tweede Kamer, het Kabinet en maatschappelijke organisaties zijn belangrijke gesprekspartners. Daarnaast doet de VNG veel aan dienstverlening. Dat houdt in dat zij haar leden adviseert over actuele ontwikkelingen. Dit gebeurt door middel van ledenbrieven (gericht aan het college), de website, handreikingen enzovoort. Ook verschijnen er publicaties en maakt de VNG modelverordeningen op diverse beleidsterreinen. Deze verordeningen kunnen gemeenten behulpzaam zijn bij het uitvoeren van het beleid. Vanzelfsprekend dient het model 'op maat' gemaakt te worden, zodat deze de keuzes van de betreffende gemeente weergeeft. Juist bij dit 'op maat maken' speelt de gemeenteraad een cruciale rol. Hier kunnen de politieke accenten gelegd worden. Zo hebben diverse gemeenten bij de opheffing van het bordeelverbod ervoor gekozen het VNG-model kritisch te bezien. ChristenUnie-raadsleden hebben vanzelfsprekend daarbij een belangrijke rol gespeeld.

ILLUSTRATIE

Een hilarische illustratie van het feit dat sommige gemeenten zich beschouwen als filialen van de VNG is het feit dat er in het midden van het land modelverordeningen zijn overgenomen die gericht zijn op havenplaatsen en kustgebieden... Op verzoek wordt geadviseerd aan individuele leden. Dat kunnen ambtenaren, wethouders, maar ook raadsleden zijn. Rondom de gemeenteraadsverkiezingen ondersteunt de VNG de politieke partijen door handreikingen voor raadsleden en voor de vorming van colleges te verspreiden. De vereniging heeft ook een platformfunctie. Deze wordt uitgeoefend via VNG-commissies, Provinciale Afdelingen, congressen, studiedagen en ledenraadplegingen. De platformfunctie heeft als doel de leden de mogelijkheid te geven kennis en ervaring met elkaar te delen. Bovendien inventariseert het bureau van de VNG op deze wijze wat er onder de leden leeft.

Wat kan de VNG betekenen voor lokale bestuurders

INVLOED OP BELEID

Management en medewerkers van de VNG overleggen regelmatig met besluitvoorbereiders van departementen en provincies. Zo vindt in een vroeg stadium beïnvloeding van wet- en regelgeving plaats. Deze belangenbehartiging zet zich voort in het gehele proces van besluitvorming bij de rijksoverheid en provincies. De VNG initieert bestuurlijk overleg waarbij een delegatie van VNG-bestuurders en directieleden onderhandelt namens de gemeenten met ministers en staatssecretarissen. In de Code Interbestuurlijk Verhoudingen hebben het Kabinet, het IPO (Interprovinciaal Overleg) en de VNG afspraken gemaakt over hoe de overheden met elkaar willen samenwerken. De omgangsregels in deze code hebben betrekking op de interbestuurlijke en financiële verhoudingen. Uitgangspunt daarbij is dat taken die decentraal

uitgevoerd kunnen worden ook decentraal uitgevoerd moeten worden. Als een taak niet goed decentraaal aangepakt kan worden, moet het centraal worden geregeld. Zo kan een individuele gemeente niet besluiten dat schoolverzuim leidt tot intrekking van de kinderbijslag. Dat zou burgers voor willekeur plaatsen als het gaat om hun inkomen. Recent heeft de Eerste Kamer een wetsvoorstel met deze strekking aanvaard. Gemeenten hebben in de uitvoering hiervan een belangrijke rol. De code regelt ook dat de overheden altijd met elkaar dienen te overleggen over relevante ontwikkelingen, nieuwe beleidsvoornemens en nieuwe regelgeving.

HOE POLITIEK IS DE VNG?

Voor een gemiddelde VNG-er kan, voor wat betreft de belangenbehartigingstaak, een korte inwerkperiode volstaan. De VNG pleit voor zoveel mogelijk autonomie voor de gemeenten, wil meer geld bij meer taken, wil zo min mogelijk detailverantwoording richting het Rijk en wil de middelen in het vrij te besteden Gemeentefonds gestort hebben. Wordt standpuntbepaling moeilijker dan is het zaak dat het oor goed bij de leden te luisteren wordt gelegd. Die leden bestaan echter uit een bont gezelschap van grote gemeenten, kleine gemeenten en alles wat daartussen zit. Bovendien verschillen ambtenaren, van wethouders, wethouders van burgemeester en burgemeester van raadsleden als het gaat om wensen ten aanzien van beleid. Door dit afwisselende landschap stroomt ook nog de rivier van de partijpolitiek. De standpuntbepaling van de VNG vindt plaats via de zogenaamde VNG-commissies. Dit zijn democratisch gelegitimeerde organen, waarin representatieve vertegenwoordiging van de achterban zitting heeft. Bij de samenstelling wordt gekeken naar functie, grootte van de gemeente en politieke partij. De VNG-commissies adviseren het bestuur, dat uiteindelijk een officieel standpunt formuleert.

KWALITEITSINSTITUUT VOOR GEMEENTEN

De leden van de VNG besloten afgelopen jaar tot de oprichting van KING, het Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten. KING, dat sinds 1 januari 2010 operationeel is, wil de gemeentelijke dienstverlening voor burgers en bedrijven op een

hoger niveau brengen, door middel van drie pijlers: Bestuurskrachtonderzoek, E-dienstverlening en Benchmarking (ontwikkeling en innovatie). Doelstelling is dat KING en kwaliteit van lokaal bestuur in 2012 onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

HANDIGE PARTNER

Voor lokale bestuurders van de ChristenUnie is de VNG een handige partner. Er is veel kennis bij de Vereniging te halen. Bovendien kunnen ChristenUnie-bestuurders in de genoemde VNG-commissies zitting nemen. Zo kan invloed uitgeoefend worden op de belangenbehartiging ten behoeve van de gemeenten. Bij het aantreden van de nieuwe colleges zullen ook de VNG-commissies opnieuw worden samengesteld. Solliciteren is mogelijk! ■

DE VERENIGING NEDERLANDSE GEMEENTEN

De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft evenveel leden als er gemeenten zijn: 431. Alle gemeenten zijn vrijwillig lid en betalen contributie naar inwonersaantal. Behalve de gemeenten is ook een groot aantal gewesten, kaderwetgebieden en de Nederlandse Antillen en Aruba lid. De Vereniging werd in 1912 opgericht. Sinds 2008 is Annemarie Jorritsma voorzitter.

DE VNG VOOR RAADSLEDEN?

Raadsleden en griffiers ontvangen maandelijks de VNG-raadsledennieuwsbrief. In de nieuwsbrief staan de belangrijkste beslissingen van het VNG-bestuur en berichten die een raadslid niet mag missen. Men kan zich ook aanmelden voor de VNG-weekoverzichten. Bij aanmelding kan geselecteerd worden uit een aantal dossiers waarvan men op de hoogte gehouden wil worden.

De website van de VNG is vrij toegankelijk (www.vng.nl). Raadsleden kunnen er over tal van onderwerpen informatie vinden met betrekking tot wetgeving, nieuwe ontwikkelingen en goede voorbeelden. Met vragen kunnen raadsleden terecht bij het VNG informatiecentrum (telefoon: 070 - 373 8020, mail: informatiecentrum@vng.nl)

Corine Dijkstra is senior beleidsmedewerker Onderwijs, Zorg en Welzijn bij de VNG

300 woorden per minuut

HOE JE JE BREIN OP KUNT VOEREN

DOOR RIEKE ELSENBROEK

In april organiseert de kaderschool de training Snellezen en snelleren in Amersfoort. Twee dagen training voor € 500,-. Wat levert het op? We vroegen het aan trainer René Hogenes.

De titel van de cursus maakt al duidelijk wat je tijdens de training leert. Hoe gaat dat in z'n werk?
"We beginnen altijd met een nulmeting. Wat is je leessnelheid, uitgedrukt in het aantal woorden per minuut? Om mensen gerust te stellen merk ik daarbij meteen op dat dit getal niets zegt over je intelligentie. Ik heb professoren meegemaakt met een zeer lage leessnelheid.

De eerste dag lezen we veel. Daarnaast leer ik de deelnemers hun geheugen beter te gebruiken met verschillende technieken. De tweede trainingsdag begint met fotografisch lezen en met lezen vanaf een beeldscherm. Daarna gaan we essentie-lezen. Stel dat je een boek moet lezen maar je hebt er veel te weinig tijd voor. Hoe zorg je dat je er toch het belangrijkste uit naar boven haalt? We oefenen dit door een vaardigheidsboek mee te nemen, bijvoorbeeld over timemanagement. In drie kwartier kun je de belangrijkste informatie er uithalen.

Ik merk trouwens dat de mensen van de Christen-Unie soms wat moeite hebben met het essentie-lezen, misschien vanwege hun plichtsbesef. Ze vragen zich af of ze toch niet beter alles grondig kunnen doornemen: de schrijver zal het toch niet voor niets zo opgeschreven hebben? Maar als ze merken hoeveel er in zo'n boek herhaald wordt krijgen ze toch zelf de zekerheid dat ze geen essentiële dingen missen. Ik raad overigens niet aan om een roman of de bijbel op deze manier te lezen. Houd dan gewoon je rustige tempo aan zodat je tijd hebt om te reflecteren en te genieten!"

Column

Besparen op het openbaar bestuur

DOOR HERMAN SIETSMa, HOOFDREDACTEUR DENKWIJZER

In de overheidssector komt de klap van de financiële crisis hard aan. Tientallen miljarden moeten worden bezuinigd om de overheidsfinanciën te saneren. Dit voorjaar komen de adviezen van de 20 werkgroepen, die door het Kabinet zijn ingesteld, beschikbaar. De discussie daarover in de samenleving zal vanaf dat moment losbarsten en de verkiezingen beheersen. Naast allerlei gevoelige thema's – hypotheekrente, gezondheidszorg, ontwikkelingssamenwerking – is het openbaar bestuur zelf object van onderzoek. Ook hier zal geld gevonden moeten worden. Daar zijn ook mogelijkheden voor; als we als maatstaf aanleggen dat het openbaar bestuur doelmatig (efficiënt), democratisch en doeltreffend (effectief) moet zijn.

MINDER DEPARTEMENTEN

Zo kan bij de rijksoverheid het aantal departementen worden verminderd. Gedachten daarover doen de ronde en het is duidelijk dat de benadering van alle rijksdiensten als één rijksorganisatie – die geleidelijk veld wint en ook uitvoering krijgt – mogelijkheden biedt voor verbetering van efficiency. Op het niveau van provincies kan ook fors worden bespaard en aan democratisch gehalte worden gewonnen. De positie van allerlei regionale samenwerkingsverbanden, maar ook van rijksdiensten in de regio, noopt nu tot oneindig veel overleg en onderhandelen. Als deze overheidstaken onder één gekozen regionaal bestuur worden gebracht kan dat honderden miljoenen besparen en de invloed van de gekozenen versterken. Mogelijk komt er ook discussie over het aantal provincies. Als gedacht wordt in landsdelen in plaats van provincies worden dat regio's van formaat – zoals de Randstad met 5 miljoen inwoners – die deelstaat-achtige trekken vertonen. Zo'n oplossing is theoretisch interessant, maar kent veel praktische complicaties. Denk aan de weerstand die ze zal oproepen bij de rijksorganisatie en de relatie tot gemeenten, die zou leiden tot geheel nieuwe verhoudingen.

AFSCHAFFEN WATERSCHAPSVERKIEZINGEN

Dan zijn er de waterschappen, functionele organisaties die onmisbaar zijn, maar tegelijk topzwaar met hun rechtstreeks gekozen bestuurders. Nederland kent geen enkel ander voorbeeld van rechtstreekse verkiezingen voor een functioneel bestuur; dit model past in de Verenigde Staten, maar niet bij ons. Het voornemen tot het afschaffen van de waterschapsverkiezingen verdient te worden gesteund; hun taak kan prima door de reeds gekozen provinciale staten worden overgenomen. En dan de gemeenten. De optie om hun aantal verder te reduceren, tot bijvoorbeeld 80, zal vermoedelijk in discussie komen. Hoewel schaalvergroting van gemeenten niet altijd succesvol is gebleken zijn er veel geslaagde voorbeelden. Grotere gemeenten kunnen beter voldoen aan de ingewikkelder taken. Veel van het succes van samenvoeging hangt af van de structurele relatie die ontstaat tussen bevolking – veelal ook in de afzonderlijke kernen – en gemeentebestuur.

KLAAR VOOR DE NIEUWE EEUW

Tenslotte zijn er ook mogelijkheden het aantal bestuurders en volksvertegenwoordigers te beperken. De eis van toereikende representatie legt een vloer in deze optie, maar doelmatig, democratisch en doeltreffend bestuur hangt niet samen met het aantal gekozenen en bestuurders. Laten we hopen dat de bezuinigingen in de openbare sector geen fletse politieke compromissen gaan opleveren, maar een gezonde ingreep die ons openbaar bestuur positioneert voor de nieuwe eeuw.

Een behoorlijk intensieve training dus, die twee dagen. Hoeveel tijdwinst gaat het me opleveren?

"Meestal is aan het einde je leessnelheid zo'n vijftig procent hoger. Dus 300 woorden per minuut als je begon met 200. Bij sommigen is het verschil zelfs tachtig procent. Daarnaast onthoud je alles ook nog eens veel beter door de geheugentraining."

En als ik nu al behoorlijk snel lees, is de training dan wel nuttig voor mij?

"Ja hoor, mensen die van zichzelf al snel lezen verhogen hun leessnelheid vaak zelfs meer dan gemiddeld!"

Wat is jouw persoonlijke motivatie om deze cursus te geven?

"Toen ik zelf ontdekte hoe weinig tijd er eigenlijk nodig is om de strekking van een informatief boek te pakken te krijgen vond ik dat schokkend. Het motiveerde mij bijzonder om mijn kennis aan anderen door te geven. Het is een heerlijk gevoel om mensen iets mee te geven waardoor ze het makkelijker krijgen en waarmee ze hun grenzen verleggen."

En, heb je zelf de bibliotheek al uit?

"Eh, hier wel ja."

Actueel aanbod kaderschool

- Snellezen en snelleren
vrijdag 9 en 16 april, Amersfoort
- Leiding geven aan de fractie
vrijdag 23 april, Amersfoort
- Verdieping christelijk-sociale politiek deel 1
dinsdag 11 mei, Utrecht
- Masterclass Stevig in je schoenen
vrijdag 28 mei, Amsterdam
- Wethouderstraining – vervolg
vrijdag 28 mei, Amersfoort

Zie ook www.kaderschool.christenunie.nl. Contact via kaderschool@christenunie.nl of 033-4226969.

**'DE ERKENNING VAN GOD ALS BRON
VAN OVERHEIDSGEZAG MAAKT HET
MOGELIJK OM DE UITOEFENING VAN
DAT OVERHEIDSGEZAG TE KOPPELEN
AAN EEN JURIDISCH VEEL BETROUW-
BAARDER BRON DAN VOLK OF NATIE.
DAARVAN WETEN WE IMMERS NOOIT
GEHEEL ZEKER OF HET EEN GOEDE
SCHEPPER VAN DE RECHTSORDE OF
EEN KWAADWILLENDEN DEMIURG IS!'**

Gerhard Hoogers, pagina 29